

Tijdingen UIT Leuven

Tijdschrift van de Vereniging
Historici Lovanienses
P708841

Verschijnt
zesmaandelijks

Nr. 172

april 2021

Inhoud

Woord vooraf	4
Kring Historia in coronatijden	5
Reünie afstudeerjaar 1967	6
Interview Greet Draye	8
Horrorverhalen uit de Oudheid	13
Historische romans (Gerard van Swieten)	16
Historische strips (mythen)	19
Recensies van historische boeken	22
Over Kongo en het Belgische kolonialisme	37
Cultuur en geschiedenis (Wesseling)	40
Koffiestories	43
Dierentuin én museum (Pairi Daiza)	48
Camino Historici (Kaapstad)	50
In memoriam	53
Historische films uit 2020	60
Goed gezien	66
Historische weetjes	36/39/47/65

Tijdingen uit Leuven is het periodiek van de Vereniging Historici Lovanienses, die alle Leuvense afgestudeerden in de Geschiedenis van de Oudheid, de Middeleeuwen, de Nieuwe Tijd en de Nieuwste Tijd groepeert. Lid worden van de Vereniging kan door overschrijving van € 15,00 (jaarlijks te betalen lidgeld) op rek.nr. BE26 7330 0301 6629 (KREDBEBB).

Redactie: Edward De Maesschalck (eindredacteur), Elke Close (voorzitter), Freija Bornauw, Karen De Windt, Annette Hoeymans, Goedele Mafrans, Sam Van Clemen, Jolien Gijbels en Caro Van der Paal (redacteurs). Werkten ook mee aan dit nummer: Jef Abbeel, Raf De Keyser, Michel Geerts, Leo Henkens, Jan Leyers, Frederik Maertens, Jos Martens, Ludo Mateusen, Jarne Mombaerts, Femke Paulussen, Rik Torfs, Nico Van Campenhout, Rik Van Damme, Ludo Vandamme, Nick Vaneerdewegh, Herbert Verreth en Lode Wils..

Cover: Het Huis Van 't Sestich in de Naamsestraat in Leuven

Cartouche: Greet Draye (zie interview)

Woord vooraf

Beste lezer,

Een nieuw jaar betekent ook een nieuw exemplaar van Tijdingen. En wat voor een exemplaar is het geworden. De laatste editie van ons tijdschrift staat bol van het interessant leesmateriaal dat perfect is om de tijd te vullen die we nog steeds voor het grootste deel thuis moeten doorbrengen.

Omdat we op dit moment enkel nog maar kunnen dromen van reizen naar verre oorden of zelfs een van onze buurlanden, nemen we u in de volgende pagina's toch mee naar enkele exotische bestemmingen. Zo komt u meer te weten over Kaapstad in Zuid-Afrika in de Camino Historici, volgen we de reis van ons dagelijkse kop koffie over heel de wereld in de recensies van de tentoonstelling en het boek Koffiestories en reizen we terug naar het oude Griekenland om er enkele horrorverhalen te aanschouwen.

Dat onze alumni graag lezen en schrijven, blijkt ook heel duidelijk naarmate u verder leest. Om het u gemakkelijk te maken, hebben onze redacteurs talrijke interessante boeken voor u gelezen en gerecenseerd: van een stripreeks over de Griekse mythologie tot verschillende boeken geschreven door onze alumni zoals Het Ultieme Taboe van Raf de Boever over Kongo en de Belgen. Ook in het interview met Greet Draye staat de liefde voor boeken centraal. Heeft u zelf nog een goede leestip, aarzel dan niet om ons te contacteren!

Ik wens u alvast veel leesplezier en hopelijk zien we u weer op één van onze volgende activiteiten.

Tot snel,

Elke Close
Voorzitter

Kring Historia in coronatijden

*H*et is een moeilijke tijd voor verenigingen en dat geldt bij uitstek voor studentenverenigingen, waaronder die van historici (Historia). Onze voorzitter vroeg aan Historia hoe ze het voorbije jaar hebben beleefd. En dit was het antwoord van praeses Jarne Mombaerts.

Iedereen is zich bewust van de moeilijke periode die onze geliefde kring nu doormaakt met steeds veranderende maatregelen, het gebrek aan tapavonden en vooral het ontbreken van fysieke Historia-evenementen. In een jaar dat voor

Preesidiumploeg Historia 2020-2021

menig student en oud-student mentaal zeer zwaar valt, proberen wij er ondanks al deze punten toch steeds het beste van te maken en de geschiedenisstudent zoveel mogelijk ontspanningsmogelijkheden, hulp en advies te bieden. Wij proberen minstens een evenement per week te organiseren en onze Cursusdienst mag gelukkig nog steeds opengaan. Dit alles vergt uiteraard enige creativiteit van onze praesidiumleden. De online setting leent zich niet tot een brede waaier aan activiteiten, maar zoals jullie vast hebben opgemerkt bij een recent online event, zijn wij hier ondertussen wel al beter mee op weg dan in het voorbije semester.

Onze quizzen blijven steeds een overdonderend succes en ondanks dat een Historiareis er niet inzit, blijft team Cultuur actief met een geweldige en overigens zeer actuele podcast. De afleveringen zijn voor allen te beluisteren op Youtube en Spotify. Hermes is immer actief via online uitgaven van ons kringblad, dat zoals steeds satire van een hoog niveau bevat. De functie Animatie werd door de coronacrisis samen met onze Fakverantwoordelijken technisch werkloos, maar desondanks bleven zij allemaal gemotiveerd en hebben ze samen een leuke feestweek neergezet. Een *special thanks* moet uitgaan naar ons PR-team dit jaar, want een online jaar vergt veel meer van hen dan in een normaal jaar. Nu zijn er nog zoveel functies om het over te hebben, maar daar leent dit kleine blokje tekst zich spijtig genoeg niet toe. Toch ook een bedankje voor iedereen die meehelpt om dit jaar wat draaglijker te maken. Om tot slot nog kort samen te vatten: we maken er het beste van en pogen om zoveel mogelijk actief te blijven voor alle Geschiedenisstudenten!

Jarne Mombaerts

Reünie afstudeerjaar 1967 in Izegem (10 oktober 2019)

De lichtung 1963-1967 was een jaargroep met veel verscheidenheid en we kwamen – zoals dat in die tijd gewoon was – ook uit alle windstreken naar onze Leuvense Alma Mater. Daarom worden onze reünies gehouden op plaatsen waar onze jaargenoten vandaan kwamen en soms ook nu nog wonen. Voor onze 'gouden reünie' op 5 oktober 2017 hadden we Leuven als locatie gekozen. In 2019 was het de beurt aan Izegem.

De opkomst was weliswaar iets kleiner dan bij onze reünie in Leuven. Tien jaargenoten hadden zich verontschuldigd. Enkele waren ook nu weer vergezeld van hun echtgenoot/echtgenote. We mochten ook Mia Dubaere, echtgenote van onze in 2017 overleden jaargenoot Leo Voet, verwelkomen.

Izegem was een terechte keuze. Wij begrijpen na ons bezoek dat onze organiserende jaargenoten Guy Hochepped en Françoise Staessens – beiden woonachtig in Izegem – terecht trots zijn op hun gemeente. Alle ingrediënten voor een geslaagd programma waren aanwezig: het schoeisel- en borstelmuseum Eperon d'Or (een pareltje van een museum), een diner met ruimte voor een gezellige babbel, de traditionele uitvoering van 'Carmen' door Miel Heynen (ook deze keer weer uit Ierland overgekomen voor de reünie) en op de koop toe een bezoek

Foto genomen in de brouwerij op het einde van het bezoek. Van links naar rechts: Guy Hochepped en echtgenote Antoinette, Françoise Staessens en echtgenoot Luc, Paul De Coninck, Mia Dubaere (weduwe van jaargenoot Leo Voet), Reinhilde De Wachter, Laurette (echtgenote van Karel), Karel Veraghtert, Gaby Jacobs en echtgenoot Willy, Frieda Tibax, Ludo Mateusen, Monica (echtgenote van Miel), Miel Heynen, Monique Van Opendenbosch en echtgenoot Marc, Annemie (echtgenote van Ludo), Daniëlle Chaltin, Bernard De Craene. Ontbreken op de foto wegens eerder vertrek: Maria Hoeben, Marcel Van Peer, Werner Verbeke, Martine Van den Berghe en echtgenoot Joris.

aan de brouwerij Vanhonsbrouck. En een niet onbelangrijk detail voor onze leeftijdsgroep: het station op 100 meter van de ontmoetingsplek in het museum.

Weinig jaargenoten kenden het belang van de schoen- en borstelnijverheid in het Izegemse. Izegem staat sinds jaar en dag bekend als dé Belgische schoenenstad bij uitstek en Izegem heeft zijn rijkdom voor een groot stuk te danken aan de schoennijverheid. Tal van ateliers groeiden in het eerste kwart van de 20ste eeuw uit tot de grootste en belangrijkste fabrieken van Izegem: de borstelfabrieken De Ryckere, Werbrouck, Vandekerckhove, Gheysens, De-meester-Paret en Bourez, en de schoenfabrieken L'Eperon d'Or, Tanghe, Defauw, Bral-Donogo en Decoe-ne. Op het hoogtepunt honderd jaar geleden waren in Izegem drieduizend mensen actief in de borstelsector.

Eperon d'Or

En laat nu Izegem een prachtig gebouw hebben om deze geschiedenis op een zeer educatieve en innovatieve wijze tentoon te stellen. Het schitterend museum Eperon d'or, met Europese steun geopend, ...geniet in binnen- en buitenlandse media ruime belangstelling. In een prachtig gebouw met een zeer mooie voorgevel in art-decostijl wordt met moderne technieken de geschiedenis van de schoenen- en borstelnijverheid gereconstrueerd en geïllustreerd. Guy Hochepped heeft flink gestudeerd om het officiële gidsendiploma van dit museum te halen. Tijdens ons bezoek vertelde hij over de sociaal-economische, de technische en – heel bijzonder – ook de artistieke aspecten van de nijverheden. De stempel 'Chaussure d'Iseghem' was vroeger een gegeerd keurmerk. Waarlijke kunststukjes van schoenen werden in Izegem gefabriceerd. En je moet het met je eigen ogen gezien hebben hoeveel soorten borstels er geproduceerd werden. Rijke gezinnen pronkten vroeger met luxeuze hoeden-, snorren- en pianoborstels.

Na dit historisch luik konden we in het restaurant Bierkasteel aanschuiven voor het diner met een moment van stilte voor de sinds de vorige reünie drie overleden jaargenoten: Jef Festjens, Leo Voet en Jean Vrancken. In de late namiddag kregen we – als toegift op het programma – nog een rondleiding in de hypermoderne brouwerij Vanhonsbrouck, brouwer van o.a. Kasteelbier en Filou met daarna het proeven van enkele bieren plus een royaal degustatiecadeau van de brouwerij. Enkele jaargenoten met echtgenote bleven in het Izegemse overnachten en werden 's anderendaags ten huize Hochepped gastvrij ontvangen.

Het voorstel van Daniëlle Chaltin om tussen de twejaarlijkse reünies een informele 'Historische Babelhoek' te organiseren in een Leuvens etablissement vond ruime bijval. De geplande bijeenkomst in 2020 werd omwille van Corona geannuleerd. Reden te meer om naar onze volgende reünie (2021 – Aarschot) uit te kijken. Met dank aan Guy Hochepped en Françoise Staessens voor een perfecte organisatie van deze dag.

Greet Draye over boeken, lezen en schrijven

In onze reeks "Interviews" kwam Nico van Campenhout deze keer terecht bij Greet Draye, mede-auteur van *Koffiestories* en vandaag stafmedewerker van het CAG (Centrum voor Agrarische Geschiedenis) in Leuven.

Over Greet Draye

Greet Draye (°Leuven, 1979) studeerde geschiedenis aan de KU Leuven. Bij haar studiekeuze speelde het toeval een niet onbelangrijke rol: "Er was, voor zover ik me herinner, niet echt een doorslaggevende reden. Ik ben naar de infodag van geschiedenis geweest, maar ook naar die van Germaanse en klassieke talen en van logopedie. Hoe kiest een achttienjarige? Ik had in elk geval geen duidelijk toekomstplan voor ogen na het middelbaar onderwijs. Op school genoot ik van de lessen geschiedenis, maar dat was bij nog wel meer vakken het geval".

Uit haar Leuvense studietijd heeft Greet Draye goede herinneringen overgehouden aan de colleges over historiografie van Reginald De Schryver (1932-2012): "Veel leerstof, maar bijzonder interessant. En hij had een erg mooie stem". Dat geldt ook voor Louis Vos, "die even bevlogen, soms licht chaotisch les gaf en zelfs af en toe zong". En voor Jo Tollebeek, de promotor van zowel haar licentie- als haar doctoraatsverhandeling, die eveneens "enthousiast doceerde, maar bijzonder gestructureerd, vanuit grijze schriftjes met rode kleur op snee". Over haar periode aan de universiteit, waar zij gedurende tien jaar werkte, merkt zij met genoegen op dat "heel wat collega's vrienden zijn geworden, en omgekeerd".

In 1998, bij het begin van de tweede kandidatuur, kocht Greet het boekje *De vreugden van Houssaye. Apologie van de historische interesse*, dat Jo Tollebeek in 1992 samen met zijn collega Tom Verschaffel had geschreven. "Hun pleidooi voor het toelaten van historische sensatie vond ik uitermate inspirerend", zo vertelt zij. Een jaar later koos zij heel bewust voor Jo Tollebeek als promotor van haar afstudeerscriptie: "Veel meer dan dat ik rond een welbepaald thema wilde werken, wilde ik bij hem werken". Haar licentiaatsverhandeling werd in 2004 in boekvorm uitgegeven onder de titel

Smartelijk te handelen: een politiek-culturele biografie van het Brussels kunstgenootschap De Distel 1881-1928. Intussen werkte zij aan een doctoraat, dat daarvan een voortzetting vormde en dat in 2009 werd uitgebracht in een handelseditie met als titel *Laboratoria van de natie. Literaire genootschappen in Vlaanderen 1830-1914.* Tussen 2009 en 2012 werkte de pas gepromoveerde historica mee aan *Passages*, een reeks handboeken geschiedenis voor de middelbare school.

Sinds 2019 is Greet Draye stafmedewerker bij het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) in Leuven, waarvoor zij vanaf 2012 al diverse projecten realiseerde. Zo publiceerde zij in 2013 *In en uit het Hageland. Arbeidsmigratie 1850-1914*, naast heel wat bijdragen in tijdschriften en verzamelbundels. Eind 2016 bracht zij samen met de Gentse meesterbakker Stefan Elias het Belgisch Bakboek uit, waarin het recept van "meer dan 100 culinaire parels uit de Belgische bakgeschiedenis" wordt uiteengezet en met historische anekdotes gekruid, dat laatste weliswaar alleen figuurlijk. Haar grootvader Henri Draye (1911-1983) en haar vader Luk Draye waren beiden hoogleraar Duits aan de Leuvense universiteit. Eind 2020 publiceerde Greet Draye, die in Herent bij Leuven opgroeide en woont, samen met haar collega-historica bij het CAG Femke Paulussen het boek *Koffiestories. Van brander tot barista. Een complete koffiegiedenis.*

Presentatie van het Belgisch bakboek met meesterbakker Stefan Elias

"Schrijven is voor mij iets wat me gelukkig maakt en waarvoor ik dankbaar ben dat ik het in mijn job geregeld kan doen", zo laat Greet Draye graag weten. En verder: "Leesbaar schrijven is belangrijk, ook in een wetenschappelijke en/of academische context. Ik hoop dat nog weinig mensen geloven dat een vlot geschreven tekst per definitie onwetenschappelijk is. Leesbaarheid is altijd een meerwaarde en moet één van de belangrijkste doelstellingen zijn bij om het even wat je schrijft"⁽¹⁾. Zoals de Nederlandse historicus Henk Wesseling (1937-2018), naast veel meer een voortreffelijke stilist, het ooit formuleerde: "Eerst zoek ik, dan denk ik na, en als ik ben uitgedacht, probeer ik het zo helder mogelijk op te schrijven".

"Herent is toch 'mijn dorp'", zo vertelt Greet Draye nog, "ik ben nogal honkvast. Hoewel het dicht bij Leuven is, een kwartier met de fiets, en behoorlijk verstedelijkt, is het toch niet de stad". En over Leuven, de stad die zij het beste kent en die zij om een aantal redenen heel leuk vindt: "Het is klein, behapbaar en gezellig. Er gebeuren veel fijne en goede dingen".

(1) Een opmerkelijk discussiestuk in dat verband is de bijdrage *Wat als academici leesbare boeken konden schrijven?*, die Bart Van Loo, onder meer auteur van de bestseller *De Bourgondiërs*, eerder dit jaar publiceerde (*De Standaard*, 26 januari 2021, blz. 26-27).

Over boeken en lezen

Wij legden Greet Draye een aantal vragen en beschouwingen voor over boeken, lezen en schrijven, indachtig een stelling die boek- en bibliotheekhistoricus Ludo Simons 15 jaar geleden poneerde: "Ik denk, ongetwijfeld met de overgrote meerderheid onder u, dat boeken belangrijk zijn en het nog heel lang zullen blijven" ...⁽²⁾

Hoe, waar en wanneer leest u?

Ik lees veel op en voor het werk. Dat is vaak eerder "screenen", heel doelgericht en snel een boek of een artikel doornemen, op zoek naar concrete en bruikbare informatie. Het echte lezen is voor thuis, en meer nog voor op vakantie. Thuis lees ik in bed, vóór het slapengaan. Op vakantie lees ik graag buiten. Ik lees snel, en daardoor ook 'oppervlakkig', waarmee ik bedoel dat ik van boeken die niet meteen een grote indruk nalieten ook veel kan vergeten.

Waarom leest u?

Ik lees, als het niet professioneel gebeurt, om te ontspannen en meegenomen te worden in een andere werkelijkheid.

Wat leest u zoal?

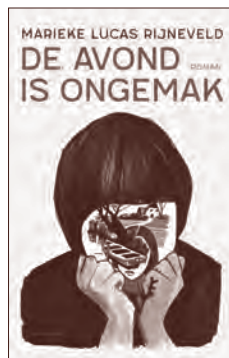
Ik lees graag recente fictie, vaak na een tip van Maartje Swillen van boekhandel Boekarest in Leuven, of van vriendinnen.

Herinnert u zich nog wat het eerste boek was dat u ooit las?

Ik gaf onlangs aan mijn dochter van zeven de boekjes uit de reeks Saskia en Jeroen van de Nederlandse schrijver van historische en kinderboeken Jaap Ter Haar (1922-1998). Daarin heb ik mijn naam geschreven. Ik was toen acht.

Werd u ooit door een boek getroffen zoals door een bliksemflits, waardoor uw leven een compleet andere wending nam?

Nee, daarvoor ben ik te nuchter, denk ik. Dat neemt niet weg dat er boeken zijn die een grote indruk op mij hebben nagelaten. Vorige zomer was dat de debuutroman *De avond is ongemak* van de Nederlandse schrijfster Marieke Lucas Rijneveld uit 2018. Een bestseller, waarvan de Engelse vertaling in 2020 werd bekroond met de prestigieuze Booker International Prize. Het boek heeft me geraakt, want het verhaal is bijzonder triest. Je voelt het verdriet om de zoon die stierf. Je voelt het mislopen, maar toch dacht ik tot het einde dat het misschien ook nog wel goed kon komen. Twee goed bevriende koppels van ons hebben ook een kind verloren. Allebei leven zij voort 'met-zonder' op een ontroerende manier.

(2) Ludo SIMONS, *Over koninklijke en andere bibliotheken. Het boek als erfgoed in de 21ste eeuw. Tiele-lezing*, Amsterdam, 2006, blz. 7.

Welk boek heeft u altijd uitgesteld om te lezen en had u eigenlijk al lang moeten lezen?

Wat lezen betreft moet niets, vind ik.

Wat was het eerste boek dat u zelf kocht?

Of het echt het eerste was, weet ik niet meer zeker. Maar ik herinner me nog wel dat ik met mijn zakgeld aan het eind van de lagere school het jeugdboek *Morgen ben ik beter* uit 1987 van de Nederlandse schrijver Evert Hartmann (1937-1994) heb gekocht.

Hoe is uw leesgedrag geëvolueerd doorheen de tijd?

Fictie lees ik zeker (veel) minder dan vroeger. Ik heb als kind boeken verslonden, dikwijls stiekem 's avonds na bedtijd. Als ik lees, word ik niet graag gestoord. Met drie kinderen is dat vaak niet zo evident. Professioneel ben ik, door de aard van mijn opeenvolgende jobs, wel altijd een veellezer gebleven.

Welk boek heeft u doen huilen en welk boek heeft u doen huilen van het lachen?

Opnieuw, ik ben daarin nogal nuchter. Slikken heb ik bij voorbeeld wel gedaan bij de debuutroman *Een klein leven* uit 2015 van de Amerikaanse journaliste en schrijfster van Hawaïaans-Koreaanse origine Hanya Yanagihara. Het boek gaat over de vriendschap tussen vier jongens. Eén van hen heeft een zeer traumatische jeugd gehad, wat gaandeweg het verhaal steeds duidelijker wordt. Ik herinner me niet meer alle details, maar wel het gevoel nadat ik het boek uitgelezen had. Het duurde even vooraleer ik iets anders begon te lezen. De verhalenbundel *Uit het leven van een hond* (2019) van de in Zweden woonachtige Nederlandse historicus en auteur Sander Kollaard heb ik met een innerlijke glimlach gelezen. Het boek, waarmee de schrijver vorig jaar de Libris Literatuurprijs won, beschrijft één dag uit het leven van een zekere Henk en zijn hond Schurk. Heel intiem en soms ook grappig, heel alledaags, maar precies daardoor tegelijk erg bijzonder.

Uit welk boek heeft u, enerzijds menselijk en anderzijds professioneel, het meest geleerd?

Een boek dat me recentelijk, zeker professioneel, heeft geïnspireerd, is *The Hungry City* uit 2008 van de Britse architecte en publiciste Carolyn Steel. Daarin gaat het over de stad als draaischijf in de voedselproductie, -distributie en -consumptie, over hoe de steden het (omliggende) land nodig hebben, hoe steden mede zijn georganiseerd in functie van en rondom voedselcircuits. Het boek combineert veel dingen die je al min of meer wist of vermoedde, maar zet vooral aan tot nadenken over problemen die nog steeds aan de orde zijn en blijven, zoals voedselverspilling en groeiende armoede ...

Welke zinsnede uit welk boek zou u graag op zoveel mogelijk muren in de publieke ruimte goed zichtbaar willen laten aanbrengen?

Sinds enkele maanden prijken op ons woonkamerraam enkele versregels uit een bundel van

de Vlaamse dichteres Els Moors: "Hij gaat in stilte op een berg zitten. Hij zet voetstappen richting open zee". We vonden het wel passen bij de lockdown die half maart 2020 inging, maar ik vind het ook gewoon een mooie passage over de kracht van verbeelding.

Heeft een boek u ooit zodanig geërgerd dat u het heeft weggegooid?

Sommige boeken heb ik niet uitgelezen. Uit ergernis of omdat ik niet 'meeraakte' met het verhaal. Het leven is allicht te kort om dergelijke boeken toch uit te lezen. Ik zet ze rustig weer op het rek.

Wat is het beste boek dat u ooit las?

Een heel moeilijke vraag, want boeken kunnen om heel verschillende redenen erg goed zijn. Naast de boeken die ik al noemde, behoren ook volgende romans tot mijn favorietenlijst. Ik vermeld ze in chronologische volgorde volgens het moment dat ze verschenen. Allereerst *Nooit meer slapen* uit 1966, dat nogal eens wordt beschouwd als het beste wat de Nederlander Willem Frederik Hermans (1921-1995) schreef. Daarnaast *De correcties* (2001) van de Amerikaanse schrijver Jonathan Frantzen, over een dysfunctioneel gezin in deze tijd, tegelijk tragisch en grappig. Vervolgens *Extreem luid en ongelofelijk dichtbij* uit 2005 van de Amerikaanse auteur van Joodse origine Jonathan Safran Foer, over een jongen die zijn vader verloor bij de vliegtuigaanslagen van '9/11'. Ten slotte *Gesprekken met vrienden*, dat dateert uit 2017, van de Ierse schrijfster Sally Rooney, over opgroeien en het studentenleven. Het zijn telkens boeken die me bij het lezen raakten, al vind ik het moeilijk om uit te leggen waarom dat toen zo was. De laatste drie zijn Angelsaksische auteurs, maar daar houdt de gelijkenis op.

Op onze vraag welke historische publicaties haar favorieten zijn, laat Greet Draye weten niet te kunnen kiezen uit de vele goede of zeer goede boeken uit haar vakgebied die zij heeft gelezen, en dat niets kan tippen aan het intellectuele genoegen dat *De vreugden van Houssaye* haar als 19-jarige studente bezorgde! Ondertussen is *De vreugden van Houssaye* stilaan een programmatische klassieker geworden, met een duidelijke, tweeledige boodschap: "Enerzijds dat mensen primair aan geschiedschrijving doen omdat zij geïnteresseerd zijn in het verleden en dat daarvoor geen verdere motivatie, argumentatie of verantwoording nodig is. Anderzijds dat de methodiek van de historicus vooral die van de aloude bronnenkritiek blijft, weliswaar met alle eigentijdse (technische) middelen en met gezond verstand en intellectuele bagage als belangrijkste leidraden"⁽³⁾. Ook voor Greet Draye is dat een historiografische leidraad die overeind blijft!

Nico Van Campenhout

(3) Nico VAN CAMPENHOUT, *Een Gentse fantast die de Parijse en Brusselse artistieke 'beau monde' om zijn vinger probeerde te draaien*, in *Meervoud. Links Vlaams-nationaal maandblad*, nr. 262, december 2020, blz. 30-32 (citaat blz. 32).

Horrorverhalen uit de Oudheid

De redactie kreeg een gouden tip van leden, die geschiedenis van de oudheid hebben gestudeerd. Er bestaat namelijk een uitstekende blog van de onderzoeksgroep Oude Geschiedenis (KU Leuven) met interessante verhalen. Een daarvan is een stuk over horrorverhalen uit de Oudheid, geschreven door Nick Vaneerdewegh (°1993), die in 2015 zijn master Geschiedenis van de Oudheid behaalde en in zijn vrije tijd een enthousiast verzamelaar is van antieke munten. Uit die antieke horrorverhalen schotelen we aan de lezers graag een ophefmakend fragment voor over heksen en zombies in Apuleius.

De 'Gouden Ezel' van Apuleius, een roman over de onfortuinlijke Lucius die door magie in een ezel verandert, bevat heel wat horrormateriaal. Neem nu het verhaal van de handelaar Aristomenes. Op een dag liep Aristomenes een dorpsgenoot en vriend van hem, Sokrates, tegen het lijf in het stadje Hypata in Thessalië. De arme Sokrates zag er niet uit: bleek, graatmager en slechts bedekt door een schamele mantel zat hij erbij als een bedelaar. Aristomenes informeerde hem dat iedereen thuis in Aigion ervan uitging dat hij overleden was; de begrafenis was al achter de rug en de ouders van zijn vrouw waren reeds op zoek naar een nieuwe partner. De man kon aanvankelijk alleen maar jammeren hoe wreed het lot hem behandeld had en weigerde te bewegen, maar uiteindelijk wist Aristomenes hem mee naar een badhuis te loodsen en vestigde hij zich met hem in een herberg. Daar vertelde Sokrates na een goed glas wijn wat hem overkomen was.

Onderweg nabij Larissa was hij overvallen door struikrovers. Beroofd van zijn hebben en houden, stopte hij bij de herberg van een zekere Meroë, omschreven als "oud, maar zéér aantrekkelijk". Meroë behandelde hem met de grootste vriendelijkheid, en voor Sokrates het wist, lag hij met de vrouw in bed, niet in staat haar avances te weerstaan. Deze ene schanddaad zou zijn lot echter bezegelen, want hij raakte niet weg van Meroë. Hij gaf haar uiteindelijk zijn kleren, zijn beetje resterende geld, zowat alles tot hij eruit zag als het zielige creatuur dat Aristomenes in Hypata tegen het lijf gelopen was. Verontwaardigd beschuldigde die hem ervan dat hij de avances van "een lederachtige hoer" verkoos boven zijn eigen haard en kinderen, maar bij deze woorden maande Sokrates hem aan tot stilte. Meroë was immers een heks, die zeker wraak zou nemen voor dergelijke beledigingen.

Twee gemaskerde vrouwen op bezoek bij een heks op een Romeinse mozaïek uit de Villa del Cicerone in Pompeii.

De opsomming van haar misdaden begint relatief onschuldig. Een aantal burens waar ze ruzie mee had, veranderde ze in dieren. Eén gruwelijk detail: een minnaar die overspel pleegde, transformeerde ze in een bever, gezien de bever wanneer hij uit angst probeert weg te vluchten "zich bevrijdt door het afsnijden van zijn eigen genitaliën". Toen de dorpingen de heks wilden stenigen, voerde ze "necromantische rituelen uit in een gracht" en sloot ze hen allen op in hun eigen huizen – zelfs door de muren breken lukte niet – tot ze zwoeren haar niet te vervolgen en dat ze haar zouden beschermen tegen eenieder die zou proberen haar kwaad te berokkenen. De leider teleporteerde ze echter naar een andere stad, met huis en al.

Aristomenes begon nu wel wat bezorgd te raken. Als de heks bovennatuurlijke gaven bezat, zou ze hen misschien kunnen horen. De mannen besloten dus naar bed te gaan. Aristomenes sloot de deur, vergrendelde die en schoof uit voorzorg ook zijn bed tegen de deur. Lang staarde hij in angst naar de deur, maar uiteindelijk, zo rond middernacht, overmande slaap hem. Zodra hij indommelde, werd de deur met een enorm geweld ingebeukt. Het bed waar Aristomenes op lag, begaf het, landde op hem, en terwijl hij daar – zo dacht hij – verstopt lag, zag hij twee oude vrouwtjes de kamer binnentreden, één met een lamp in de hand, de ander met een spons en een getrokken zwaard. Degene met het zwaard bleek Meroë te zijn, die haar zus Panthia vertelde hoe Sokrates geprobeerd had haar te ontvluchten. Daarna richtte ze haar ogen op Aristomenes. Ook hij moest eraan geloven: hij zou spijt krijgen van zijn gebrek aan respect tegenover haar en zijn nieuwsgierigheid.

Panthia stelde voor hem te verscheuren zoals de Bacchanten of op zijn minst zijn genitaliën af te hakken. Meroë besloot hem voorlopig echter te sparen, iemand moest Sokrates immers kunnen begraven. Met die woorden draaide Meroë Sokrates' hoofd opzij en stak ze het zwaard tot aan het handvat door zijn nek. Het bloed ving ze op in een leren flacon. Daarna reikte ze met haar hand in de gapende wonde en voelde ze rond tot ze het hart van de man te pakken had. Ze rukte het uit zijn lichaam waarna de laatste ademteug van Sokrates uit de afzichtelijke nekwonde opborrelde. Panthia duwde daarna een spons tegen de wonde en sprak een cryptische spreuk uit die de spons oplegde via een rivier terug te keren. De dames keerden zich nu naar Aristomenes. Ze wierpen het bed van hem af, trokken hun rokken op en urineerden op zijn gezicht terwijl hij naakt op de grond lag.

De zussen stapten daarna de deur uit. Als bij wonder vloog die terug in zijn hengsels en zat het slot er opnieuw op, alsof er niets gebeurd was. Aristomenes bleef echter verstijfd op de grond liggen. Wat zou men immers denken, wanneer ze Sokrates daar vonden, de keel overgesneden? De verdenking zou onmiddellijk op hem vallen. De straf voor een dergelijke moord was kruisiging. De handelaar besloot het dus op een lopen te zetten. Hij raapte zijn spullen bijeen, wist na veel moeite de deur te ontgrendelen en benaderde de portier van de herberg om de deur voor hem te openen. Deze weigerde echter gezien het nog nacht was en hij vroeg zich bovendien af waarom Aristomenes in zo'n haast op dit uur wilde vertrekken. Hij had de keel van zijn reisgezel toch niet overgesneden en zocht nu toch niet snel te vluchten? Bij het horen van die woorden, vluchtte Aristomenes in paniek terug naar zijn kamer. Ten einde raad

en zonder uitweg besloot hij de hand aan zichzelf te slaan. Hij maakte een touw los dat in de frame van zijn bed gedraaid zat, hing het vast aan een balk, stak zijn hoofd door de strop en sprong van zijn bed. Het touw, oud en doorrot, brak echter en hij viel neer op het levenloze lichaam van zijn vriend.

Op dat moment stormde de portier binnen. "Waar ben je, jij die zich in het midden van de nacht zo enorm hard haastte, en nu snurkend in je dekens gewikkeld ligt!" Aristomenes lag helemaal niet op Sokrates, maar gewoon in zijn eigen bed! Daarnaast sprong bij het helse lawaai niemand minder op dan Sokrates. "Geen wonder dat gasten dergelijke herbergiers verachten", zei hij. Blijkbaar was hij rustig aan het slapen, tot de kerel hun kamer binnenbrak, wellicht – zo dacht hij – om hen te bestellen. Opgelucht stond ook Aristomenes op. "Kijk, mijn meest betrouwbare portier, dit is de gezel, mijn vader, mijn broeder, waarvan jij mij gisteren valselijk beticht hebt dat ik hem vermoord zou hebben!" Hij omhelsde Sokrates, maar die deinsde terug door de stank van urine op Aristomenes' gezicht. Met een kwinkslag maakte de handelaar zich ervan af en hij stelde voor dat ze maar best gauw op pad gingen.

Op de weg keek Aristomenes nog eens goed naar zijn vriend. "Je bent gek", zei hij tegen zichzelf, "na je in bekert wijn begraven te hebben, had je een zware nachtmerrie. Zie, Sokrates is gezond en wel, ongedeerd. Waar is de wonde, de spons? En waar is uiteindelijk dat litteken, zo diep en zo vers?" Hij keerde zich vervolgens naar zijn vriend en beaamde de medische wijsheid dat buitensporig eten en drinken leidt tot kwade dromen. Hij kon het bloed nog op zijn huid voelen! Sokrates lachte hem uit. Het was uiteindelijk geen bloed maar urine die Aristomenes gevoeld had. Toch had Sokrates zelf ook bizar gedroomd; zijn keel was overgesneden en zijn hart was eruit getrokken, en ja, zelfs nu voelde hij zich nog slap en stond hij onvast op zijn benen. Wat hij nodig had, was een goede maaltijd. Sokrates at z'n eten met een bijzondere gulzigheid op en zijn reisgenoot merkte hoe de man bleker en magerder leek te worden. Na het eten klaagde Sokrates dat hij een ondraaglijke dorst leed. Gelukkig was nabij een riviertje. De mannen begaven zich naar de stroom, Sokrates zette zich klaar om te drinken. Maar nog voor zijn lippen het water raakten, ging de afschuwelijke wonde in zijn nek open en rolde de spons eruit met een beetje bloed, recht de rivier in. Het lijkt dreigde mee in het water te tuimelen, maar nog net kon Aristomenes een voet vastgrijpen en zijn vriend wegsleuren. In shock begroef hij hem daarna zo goed als hij kon. De handelaar besluit zijn verhaal met de volgende woorden:

"Ikzelf, in paniek en extreem bevreesd voor mijn leven, ben weggevlucht door afgelegen en verlaten wildernissen, en alsof een moord op mijn geweten drukte, na mijn thuisland en mijn huis in de steek gelaten te hebben, woon ik nu in Aetolië en ben ik hertrouwd".

Nick Vaneerdewegh

Historische romans

Jos Martens is al decennia vrijwillig redacteur van Tijdingen, meestal als recensent van historische romans. Deze keer wist hij alweer een pareltje op de kop te tikken.

L.J. Schildermans, *De reis van de hofarts*, Antwerpen, Uitg. Houtekiet, 348 p. (ook als e-boek).

In 1754 krijgt Gerard Van Swieten (1700-1772), directeur van de Hofbibliotheek en lijfarts van keizerin Maria Theresia, van hare majesteit hoogstpersoonlijk de dwingende en dringende opdracht met spoed naar het uiterste zuiden van het Habsburgse rijk te reizen om een onderzoek in te stellen naar berichten over onheilspellende verschijnselen van bijgeloof⁽¹⁾. Een opdracht die hij niet kan weigeren, ook niet als het hem onwelgevallig was – en dat was het in dit geval dubbel. Van Swieten haatte reizen. En zeker nu, hartje winter.

Dus gaat hij op weg, met als escorte een detachement huzaren onder kapitein Muzart. Hijzelf krijgt de piepjonge soldaat Eugen als gezelschap en persoonlijke lijfwacht. Met de snip (een schuit voor passagiers en goederen) gaat het over de Donau naar Buda en Peterwardein. De huzaren trekken ondertussen te paard naar hun reisdoel. Van Swieten verkiest het tragere schip, omdat hij daarin kan werken. Hij beschouwt het namelijk als zijn levenstaak commentaren te verzorgen op de *Aphorismen (Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis*, Leiden, 1709) van zijn leermeester, de beroemde Boerhaave. (Dat zullen uiteindelijk 5 delen worden.) Van Swieten, die onder meer aan de Leuvense universiteit gestudeerd heeft, mocht Boerhave niet opvolgen als hoogleraar in Leiden, omdat hij katholiek is.

Erg comfortabel kun je de reisomstandigheden niet noemen. Van Swieten heeft weliswaar het schip en de roef – de afgesloten overdekte ruimte in eerste klas – voor zich alleen, met daarin een schrijftafel en een kolenstoof. Vooraleer hij aan boord kan gaan, doet zich reeds een eerste noodgeval voor. In de afspanning waar het hele gezelschap een laatste maaltijd wil nemen, ontfermt Van Swieten zich over een jonge vrouw in barensood. De baby wordt doodgeboren, maar de kraamvrouw kan hij redden. Hier ontmoet hij meteen een eerste teken

(1) Over de Hofbibliotheek: Rady, M. (2020). *Het rijk van de Habsburgers: Een duizendjarig vorstengeslacht*, Omniboek, 2020, 240 pagina's. <http://histoforum.net/recensies/habsburgers.html>
Gerard Van Swieten is in Oostenrijk nog steeds een beroemdheid; je vindt hem op het standbeeld van Maria-Theresia en scholen zijn naar hem vernoemd. Zijn privébibliotheek van 18.000 boeken is na zijn dood gekocht door de keizerin. https://nl.wikipedia.org/wiki/Gerard_van_Swieten

van bijgeloof: de moeder snijdt een vingertje van de baby af, neemt het mee, en verdwijnt met de ochtendzon.

In het grensgebied met het Ottomaanse rijk, wat nu Servië en Roemenië is, lagen vooral kleine dorpjes, bevolkt met migranten uit de minst welstellende provincies van het rijk (zelfs uit de veraf gelegen Nederlanden). De boerensoldaten – de heidukken – moesten invallen van de Turken afweren. Rondom dreigden de donkere wouden van Transsylvanië waarin het geloof in vampiers welig tierde.

In de Zevenburgse dorpen rond Hermannstadt komen onverklaarbare sterfgevallen voor. Van Swieten graaft er doden op voor sectie. De lijken zijn ook na maanden nog vers en doorbloed, 'alsof ze nog maar enkele uren in het graf liggen'. Een oud rapport spreekt van doden 'in vampierstaat' en suggereert dat de 'executie' van de 'ondoden' nodig is om de rust onder de bevolking te bewaren. Van Swieten is ooggetuige van het staken en onthoofden van lijken, om ze daarna op een brandstapel te gooien. Ondertussen woedt een pokkenepidemie, is de hele stad in quarantaine en neemt de dreiging toe tegen de maatregelen en tegen het wetenschappelijk onderzoek van Van Swieten. De hofarts zelf is immuun omdat hij de ziekte overleefd heeft. Ter herinnering: keizer Jozef II verloor zijn eerste en tweede eega aan de pokken en ook het dochtertje uit zijn eerste huwelijk stierf aan de vreselijke ziekte op zevenjarige leeftijd.⁽²⁾

Dat is de inhoud van *De reis van de hofarts*, een historische roman geschreven door de broers Ludo en Jozef Schildermans onder de naam L.J. Schildermans. Het verhaal volgt de expeditie van de dokter en is gebaseerd op zijn persoonlijke aantekeningen uit het jaar 1754, gepubliceerd onder de titel *Over het bestaan van geesten*. Van Swieten was veel te veel man van de wetenschap om daar geloof aan te hechten. 'De meeste verschijnselen op deze aardbol kan je verklaren door ze simpelweg te onderzoeken', meent hij. In 1768 zou hij in *Vampyrismus* ... een nog veel uitvoerigere studie wijden aan het fenomeen en vandaar aan de vele vormen van bijgeloof in het algemeen.

Standbeeld van Gerard van Swieten bij het Mara-Theresiamonument in Wenen.

Pandemie

Dit debuut is een ijzersterke roman. De beste zelfs die ik in het onheilsjaar 2020 heb gelezen. Wie een griezelverhaal verwacht in de stijl van Stephen King, is eraan voor de moeite. De

(2) Edward De Maesschalck, *Het strijdtoneel van Europa. De Zuidelijke Nederlanden onder Spaans, Oostenrijks en Frans bewind (1648-1815)*, Antwerpen, Davidsfonds/Standaard Uitg., 2019, 352 blz. – recensie: *Tijdingen* 170, april 2020, p. 39-42.

horror is nochtans onderhuids sluimerend permanent en scherp aanwezig, in toenemende mate naarmate de tocht vordert.

Over vampiers zijn enorm veel boeken geschreven en is veel filmpellicule verspild sinds de gothic novel *Dracula* (1897) van Bram Stoker (1847-1912), die dit verhaal baseerde op de mythe rond de historische Vlad Țepeș, de Spietser⁽³⁾. Doch de pokken zijn al even erg en onheilspellend als de 'ondoden'. En hier linkt het verhaal voor de lezer van deze tijd drama's van lang geleden aan de huidige pandemieperikelen: de wereldwijde moordende Corona van 2020-2021, 100 jaar na de even dodelijke Spaanse griep (januari 1918 tot december 1920)⁽⁴⁾. *De reis van de hofarts* stelt vragen die helaas nog altijd relevant zijn. Hoe bestrijd je onwetendheid en bijgeloof? Na meer dan een eeuw algemeen verplicht onderwijs zien we ook in de huidige pandemie verbazingwekkende superstitie, hysterie, 'fake news' en kwaadaardige valse berichten opduiken (zelfs over satanistische rituelen in Berlijnse musea, met reëel vandalisme als gevolg)!

Voor een auteur van historische romans vormen niet de grote gebeurtenissen de gevaarlijkste valstrik: daarvoor treft hij/zij normalerwijze voldoende gegevens in betrouwbare naslagwerken. Hoe beroemder een personage, des te meer gegevens beschikbaar. In het geval Van Swieten zelf al meteen via Wikipedia en de hyperlinks daar. Het gaat er echter om, met de vaststaande historische feiten als raam, het geheel aan te vullen met verbeelding. De belangrijkste struikelblokken zitten immers in de kleine details van het dagelijkse leven. Hoe zagen de klederen, de schoenen, de hoofddeksels eruit? Wat at men aan een adellijke feestdis? En aan de tafel van een arme? Hoe reisde men? Hoe werd er voor verwarming gezorgd?... Een leidmotief is hier bijvoorbeeld de winter met zijn nooit ophoudende strijd tegen de koude interieurs. Het angstvallig vermijden van schoolmeesterachtige pedanterie is misschien wel de moeilijkste opgave voor een dergelijke roman.

In dat opzicht kregen de auteurs beslist het alfabet onder de knie. Zij evoceren in een concies, adequaat taalgebruik met veel sprekende details een wereld die voornamelijk op het plateland reeds sinds Bruegels tijd haast onveranderd bestond en pas kort geleden, in de tweede helft van de 20ste eeuw, verdwenen is. In dat opzicht vormt een roman als deze een representatie van de geschiedenis, te vergelijken met (goede) historische speelfilms.

Ter kennismaking: "Lees een stukje uit het boek" (15 p.): De reis van de hofarts | L.J. Schildermans | 9789089248800 | Standaard Boekhandel

Jos Martens

(3) Over *Dracula*: Elizabeth Kostova, *De historicus*, A'Dam, Moria, 2005, 710 blz. Besproken in: *Tijdingen uit Leuven*, nr. 137, sept. 2005, p. 16-17.

(4) Laura Spinney, *De Spaanse griep. Hoe de pandemie van 1918 de wereld veranderde*, Amsterdam-Antwerpen, 2018, 349 blz. – ook als e-boek.

Historische strips

nze vaste medewerker Frederik Maertens heeft alweer een prachtige stripreeks besproken; deze keer over de Griekse mythologie

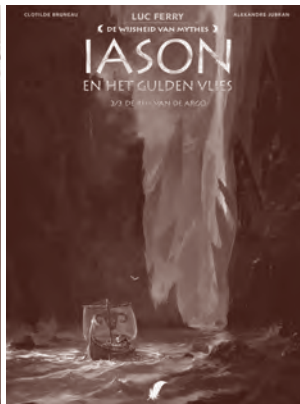
Lc Ferry, Clotilde Bruneau, Didier Poli, e.a., *De Wijsheid van de Mythes*, 6dln. (tot nu toe), Genk, Daedalus, 2020 e.v.

Al enkele jaren zijn conceptreeksen een nieuwe trend in stripland. Rond een al dan niet vaag thema wordt een reeks tekenaars en scenaristen aan het werk gezet om onderling verbonden albums uit te brengen, vaak succesvol. Eén van de grootste en populairste reeksen in Frankrijk is 'De Wijsheid van de Mythes'. In 2020 startte Uitgeverij Daedalus met het uitbrengen van de reeks in het Nederlands.

Centraal staat het uitgeven van de Griekse mythes in stripvorm. Is dat niet al eens gedaan? Niet op deze manier alleszins. Deze mythes maken namelijk wel deel uit van ons collectief geheugen, maar ze zijn maar al te vaak bekend door allerlei adaptaties. Meestal krijgen we de basis, waaraan scenaristen allerlei passages weglaten of toevoegen, personages schrappen of toevoegen, de plot aanpassen, etc. Dus we kregen vroeger enkel de mythes in aangepaste vorm voorgeschoteld. In deze reeks worden de verhalen verteld zoals ze zijn overgeleverd in de bronnen, met voldoende aandacht voor de oorspronkelijke kern ervan: de morele les van elke mythe.

Voor elk verhaal wordt in de eerste plaats teruggegrepen naar de oorspronkelijke Griekse

teksten, en wordt van daaruit verder gewerkt. Tot nu toe zijn in het Nederlands vier subreeksen verschenen: Daedalus en Icarus (1 deel), Theseus en de Minotauros (1 deel), Iason en het Gulden Vlies (3 delen, al 2 verschenen), De Ilias (3 delen, al 2 verschenen)

Hiervoor zijn dus de originele Griekse bronnen geraadpleegd. Dit zorgt ervoor dat de verhalen vreemd genoeg wat anders zijn dan we ze vandaag de dag allemaal kennen. De Ilias handelt bijvoorbeeld werkelijk over de wrok van Achilles. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de film Troy beginnen we dus niet bij de oorzaak en start van de oorlog, maar direct met het conflict tussen Achilleus en Agamemnon, zoals bij Homeros. Wat voorafging zien we in flashbacks, zoals ook in de oorspronkelijke Ilias. Eenzelfde gegeven merken we bij het verhaal van Theseus. Zijn strijd met de Minotauros is bekend, maar kadert in feite in zijn hele levensverhaal en alles wat hem voor- en nadien overkomt. Dus krijgen we zo ook het relaas van zijn jeugd, de tocht naar Athene en zelfs de lotgevallen met zijn schoondochter in zijn later leven. Ironisch genoeg ontdek je zo tijdens het lezen soms zaken die je niet kende, hoewel je de plot mogelijks al van kleinsaf geleerd hebt.

Het teruggrijpen naar de oude teksten heeft ook nog enkel andere opvallende gevolgen. Zo spelen de goden bijna overal een rol. Hoewel deze in de adaptaties vaak werden weggelaten om realistischer over te komen, keren ze hier terug in de loop van de geschiedenis zoals in de oorspronkelijke teksten. Het doet soms wel vreemd aan, maar het is wel het meest correcte. Een ander punt betreft de namen: deze zijn weergegeven in de Griekse vorm. We lezen dus over "Achilleus", "Apollon" en "Herakles", en niet de vaak bekendere Latijnse versies. Er is slechts één uitzondering: "Daedalus" is in de Latijnse versie, omdat dit ook de naam is van de uitgeverij. Voor al de rest houdt men zich aan het Grieks.

Er zit ook een extraatje bij: elk album eindigt met een dossier van een achttal pagina's over de betekenis van de mythe. Deze bijdrage gaat in op de filosofische achtergrond, de morele laag en enkele voorstellingen uit de antieke wereld. Dit komt dan naar voren in de vorm van vragen: "Is het streven naar meer kennis hoogmoed?" (Daedalus), of "Kan wraak ook gerechtigd zijn?" (Iason). Soms wordt het ook thematisch voorgesteld met een voorstelling van het heldendom, de lotsbestemming, etc. Er zitten ook enkele uitsmijters bij met uitleg van waar bepaalde uitdrukkingen komen als twistappel, argusogen of de koe bij de horens vatten. Ten slotte bevat elk dossier tekeningen en schilderijen uit de (antieke) kunstwereld.

'De Wijsheid van de Mythes' is het geesteskind van Luc Ferry, Frans filosoof en voormalig Minister van Onderwijs. Hij heeft heel wat boeken op zijn naam staan, vaak bestemd voor een breed publiek om hen kennis te laten maken met filosofie. Met deze stripreeks wil hij de Griekse mythes doorgeven als leerrijke verhalen voor jong en oud, inclusief de pertinente vragen die ze stellen. Ferry is dan ook verantwoordelijk voor elk achtergrond dossier. Voor de uitwerking van elk album werkt hij samen met scenariste Clotilde Bruneau. Zij werkt de mythes uit in een stripscenario. Positief hierbij is dat ze hun tijd nemen om aan sommige mythes meerdere albums te wijden, in plaats van teveel informatie in 48 pagina's te willen

proppen, een vaak voorkomende fout in historische strips. Zo komen heel wat details beter tot hun recht. Bruneau bewaart ook het totaaloverzicht op alle reeksen, want verschillende mythes overlappen wel eens en zo vermijdt ze herhalingen in verschillende subreeksen.

Elke subreeks wordt dan aangepakt door een andere tekenaar, die dan één of meerdere albums voor zijn of haar rekening neemt. Op die manier kunnen er heel wat verhalen in een korte tijdspanne verschijnen wat wel handig/nodig is gezien de grote hoeveelheid beschikbare mythes. Elke tekenaar krijgt de kans om in de eigen stijl te werken, zolang deze wel min of meer 'realistisch' is. Zo baden alle albums in dezelfde sfeer. Dit laatste wordt ook in de gaten gehouden door artistiek leider Didier Poli, die samen met Clotilde Bruneau het totaaloverzicht houdt. Hij zorgt voor de eenheid in het uitzicht, de inkleuring en de voorstelling van de vaker voorkomende personages. Zo is het door de overlap van de mythes wel belangrijk dat bijvoorbeeld Herakles in elke subreeks er hetzelfde uitziet.

Met 'De Wijsheid van de Mythes' is weer een speciale reeks gelanceerd, waarvoor diep in het Griekse bronnenmateriaal gegraven is alvorens aan elk album of subreeks te beginnen. Met de bedoeling om de aloude verhalen zo origineel mogelijk te presenteren, worden de mythes in ere hersteld en komt de morele les en andere essentiële info van de brontekst terug naar voren. De verschillende albums kunnen op deze manier dienst doen als een eerste kennismaking, een heropfrissing of zelfs als lesmateriaal bij de vakken Grieks en Latijn. De zes verschenen verhalen van de vier subreeksen blijken alvast bij ons aan te slaan. Wanneer Daedalus de draad terug zal oppikken is niet helemaal zeker, maar waarschijnlijk gaat men verder vanaf het 2de kwartaal van 2021. Er is alleszins heel wat werk voor de boeg, want in Frankrijk zit men al aan een dertigtal albums. En een blik op de Franse uitgaven leert ons dat ons nog heel wat verhalen te wachten staan over Herakles, Oidipus, de Odysseia, Prometheus, Perseus en Antigone.

Bladzijde uit de Ilias 2

Frederik Maertens

Recensies van historische boeken

nze twee vaste redacteurs, Jef Abbeel en Sam Van Clemen, hebben elk drie boeken besproken (in feite Jef nog meer, maar zijn tempo kan het tijdschrift niet bijbenen).

We leren meer over een nieuwe atlas van de wereldgeschiedenis, over Peter de Grote, over Hitler en de Belgen, over de Duitsers na de Tweede Wereldoorlog, over de Boekentoren van Gent en tot slot over moslim-migranten in Europa.

Christian Grataloup, *Atlas van de wereldgeschiedenis. De geschiedenis van de mensheid in 515 kaarten* (orig. titel: *Atlas historique mondiale*), Uitg. Nieuw-Amsterdam, A'dam/Mythras Books, Ekeren, 2020, 639 p. (34,99 euro)

Deze atlas van een voormalige hoogleraar verscheen in 2019 in het Frans en is nu vertaald. Met zijn 515 kaarten en 639 pagina's is hij twee à drie keer zo omvangrijk als de gemiddelde historische atlas. En de prijs is zelfs lager.

Ik vind hem vooral belangrijk omdat er nogal wat onderwerpen in staan die in de meeste atlassen niet voorkomen of minder aandacht krijgen. Enkele voorbeelden: de Austro-nesische, koloniserende zeevaarders rond 4.000-1.200 v.C.; de Noordpool en de volkeren daarrond in de prehistorie; de (veronderstelde) tocht van Mozes door de woestijn; koper- en ijzerproductie in Afrika tussen 2.500 en 400 v.C.; de handel tussen het Romeinse Rijk en China in de 2de eeuw n.C.; het eerste Chinese keizerrijk (221 v.C.); het ontstaan van Rusland in de 9de eeuw en van Hongarije in de 10de eeuw; de pandemie van de Zwarte Dood / pest in de 14de eeuw; de verspreiding van de Joden tussen de 1ste en de 16de eeuw en tussen de 16de en de 20ste eeuw; de indrukwekkende islamitische veroveringen; de reizen van Willem van Rubroek (1253-1255), Marco Polo (1272-1275) en Zheng He (1404-1433); de kastelen die Frans I liet bouwen, het aantal nachten dat hij doorbracht op (783!) verschillende verblijfplaatsen; het aantal mensen dat door wolven opgegeten werd in Frankrijk tussen 1580 en 1840 (1600 !); de snelheid waarmee het nieuws van de moord op Hendrik IV zich in 1610 verspreidde over Frankrijk; China 1644-1911; de oorlogen van Lodewijk XIV (1667-1697); de uittocht van de Franse protestanten (1685-1787); Napoleon in Egypte en in Rusland; de bouwactiviteiten van Hausmann in Parijs; emigratie 1820-1914; overzeese strafkampen 1750-1950; verval van China in de 19de eeuw; expansie van Rusland 1533-1876; het imperialisme van de VSA 1850-1950; de Japans-Russische oorlog 1904-1905; Japanse veroveringen en gruweldaden 1875-1945; de Armeense genocide

1915-1916; de goelag 1929-1953; nieuwe staten sinds 1991; de Arabische Lente en Syrië 2010-2020; de Nieuwe Zijderoute; onderzeese kabels; muren 1900-2020; klimaatverandering; de zeeën en de polen met de noordelijke doorvaart. Er is een dubbel register: personen en plaatsen. Bij elke kaart staat ook duidelijke uitleg.

Enkele opmerkingen: de volgorde is helaas niet altijd chronologisch: het Romeinse Rijk (p. 40-41) staat voor Mesopotamië (p. 42-43) en Egypte (p. 44-47), maar komt nadien wel uitgebreid terug (p. 80 e.v.). En zo zijn er veel voorbeelden. Gelukkig wordt bij elke kaart wel verwezen naar hetzelfde thema in de vorige en de volgende kaarten. Soms staan er enkel eeuwen i.p.v. data, b.v. bij de oudste universiteiten (p. 168-169). Bij Europa na het Congres van Wenen wordt het Koninkrijk der Nederlanden gewoon 'Nederland' genoemd (p. 420-421). Bij de landen die havens van China inpalmde in de 19de eeuw ontbreekt België (p. 358-359 + p. 366). De Japans-Russische oorlog van 1904-05 wordt hier de Russisch-Japanse genoemd, alsof Rusland de aanvaller was (p. 367). De hongersnood in de SU van 1931-1933 staat erin, maar die van 1921-1923 met 6 miljoen doden ontbreekt. Frankrijk en zeker Parijs krijgen heel veel aandacht.

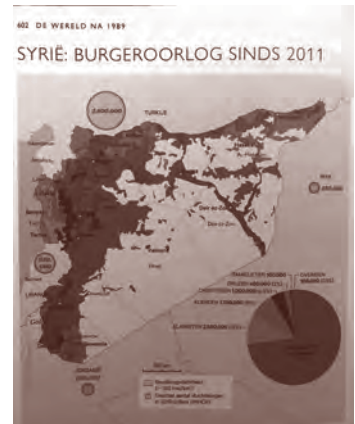
In het register ontbreken wel veel plaatsnamen; een paar voorbeelden: Tongeren (p. 93), Firenze (p. 209), Tasmanië (p. 365 e.a.), Nieuwpoort (p. 458), Odessa (p. 459 + p. 471), Smolensk (p. 459, p. 471), Tsaritsyn en Jekaterinenburg (p. 471), Pyongyang (p. 550), Potsdam (p. 586-587). En het lettertype van het register is ook heel dunnetjes. Ik vond maar één drukfoutje: 'ovoor' i.p.v. ivoor (p. 225).

Voor gebruik op school lijkt mij de atlas van Hayt-Grommen ('Atlas van de algemene en Belgische geschiedenis') beter: bij Grataloup is er te weinig aandacht voor België en Nederland, de grenzen op de kaarten zijn niet zo duidelijk afgelijnd en de kaft is te slap. Maar voor gebruik thuis is Grataloup veruit de beste.

Jef Abbeel

Robert K. Massie, *Peter de Grote. Een biografie* (Oorspr. titel: *Peter the Great: His Life and World*), Uitg. Omniboek Utrecht / VBKU Antwerpen, 2020, 830 p. (28,50 euro)

De auteur, Robert K. Massie (1929-2019), was Amerikaans historicus, gespecialiseerd in de Romanovs. Zijn biografie van Peter de Grote (1672-1725) kreeg in 1981 de Pulitzerprijs, en

Kaart van de burgeroorlog in Syrië sinds 2011

terecht. In 1986 werd het boek al eens vertaald in het Nederlands, in 2020 opnieuw.

Massie beschrijft eerst hoe Moskou en het Rode Plein eruitzagen in de 17de-18de eeuw: de gebouwen waren van hout, er brak dikwijls brand uit. Het Kremlin had twee heersers: de tsaar en de patriarch. De tsaren leefden vroom en sober, maar soms at en dronk Peter mateloos. Rusland telde slechts 8 miljoen inwoners, Frankrijk 19 (p. 21). Bovendien konden de Russen niet verhinderen dat de Krim-Tataren Russische slaven leverden aan de Ottomanen, met wie ze bijna permanent oorlog voerden. In 1695 leefden er 15.000 Russen als slaaf bij de Turken (p. 132).

Peter werd tsaar gekozen op zijn 10 jaar, samen met zijn halfbroer Ivan, maar zijn oudere halfzus Sophia was regentes, met de steun van de Kremlin-bewakers (Streltsy). Peter was altijd bezig, maar studeerde weinig. Hij leerde veel van de Nederlanders in Moskou en tijdens zijn verblijf in de Verenigde Provinciën. Hij kende een beetje Nederlands en Duits. Op zijn 17de, in 1689, trouwde hij al. Maar hij had meer interesse voor schepen dan voor zijn vrouw. In dat jaar stopte hij de regentes in het klooster Novodevitsji. Hij zocht vaak contact met westerlingen in de 'Duitse' voorstad en in de enige haven Archangelsk; hij hield er ook een Duitse maîtresse aan over (Anna Mons). Met zijn 2m04 was hij 36 cm groter dan de gemiddelde man (1m68). Soms kreeg hij stuip trekkingen en verloor hij een uur of twee het bewustzijn.

Zijn oorlogen tegen de Ottomanen leidden tot de verovering van Azov in 1696. Tientallen jongeren stuurde hij naar West-Europa voor een zeevaartopleiding en in 1697-1698 trok hij met 'Het Grote Genootschap' van 250 man er zelf naartoe, als eerste tsaar die naar het buitenland reisde om bij te leren. Hij wilde het bondgenootschap met Oostenrijk, Polen en Venetië tegen de Turken hernieuwen en in Holland en Engeland scheepsbouwers en marineofficieren ronselen. Lodewijk XIV was toen de invloedrijkste vorst, hij regeerde 72 jaar (1642-1714), maar hij koos voor de Turken en kreeg dus geen bezoek (p. 158).

Het bezoek aan Zaandam en Amsterdam was incognito, maar door zijn uitzonderlijke lengte werd Peter snel herkend. Amsterdam was toen de grootste haven van Europa en de rijkste stad ter wereld (p. 173), o.a. dank zij de V.O.C. (Verenigde Oost-Indische Compagnie). Hij bezocht ook geleerden in Leiden (Boerhaave) en Delft (van Leeuwenhoek). De grote schilders Rembrandt, Vermeer en Hals interesseerden hem minder. Na vijf maanden in Holland, trok Peter in 1698 voor vier maanden naar Engeland, dat toen op weg was om het belangrijkste wereldrijk te worden. Daar deelde hij eerst een kamer met vier gewone Russen, daarna met actrice/maîtresse Laetitia Cross. De Engelsen kregen toestemming om tabak in Rusland in

te voeren en te verkopen. Peter nam ook het Engelse muntstelsel over en zestig Engelse vaklui volgden hem naar Rusland. Na Londen volgde Wenen, waar hij de keizer tevergeefs probeerde over te halen om samen tegen de Turken te vechten. Saksen en Polen kreeg hij wel aan zijn kant om de Baltische landen te veroveren op Zweden. In totaal bracht het gezantschap 800 vaklui mee om Rusland te moderniseren. Maar de politieke rechten die in Holland en Engeland al bestonden, nam hij niet over.

Na zijn terugkeer in Moskou zou Peter eigenhandig de baarden geschoren hebben bij belangrijke figuren (p. 222). Wie zijn baard wou behouden, werd daar flink op belast. Idem voor de lange traditionele kledij. Zijn vrouw Jevdokia stopte hij in het klooster. De Streltsy kwamen er na een opstand minder goed van af: zij werden zwaar gemarteld en opgehangen.

Tsaar Peter knipt eigenhandig de baarden af.

De pogingen om toegang te krijgen tot de (Turkse) Zwarte Zee mislukten. De oorlogen tegen Zweden duurden van 1611 tot 1718. Ze verliepen moeizaam, met nederlagen, maar ook met de verovering van de Baltische landen. De bouw van Sint-Petersburg (1703 e.v.) kostte 25.000 à 100.000 mensen het leven, vooral door ziektes. Italiaanse, Duitse en Franse architecten ontwierpen de mooie gebouwen en parken. Vanaf 1712 werd het de Russische hoofdstad (tot 1918).

In 1703 vond Peter ook een nieuwe vrouw, Martha Skavronskaja, een Litouws dienstmeisje dat als gevangene in Rusland was beland. Hij noemde haar Catharina. Ze schonk hem 12 kinderen, van wie er slechts twee in leven bleven en één keizerin Elisabeth werd (1740-1762). In 1703 voerde hij ook de eerste krant in om zijn volk te onderrichten en verbood hij afgesproken huwelijken (p. 365). In 1711-1713 bezocht hij de Noord-Duitse steden, in 1715 was hij na een braspartij zo ziek dat hij de laatste sacramenten kreeg.

In 1716-1717 maakte hij zijn tweede grote reis naar het Westen. Zijn geliefd Amsterdam en Zaandam waren er weer bij, andere steden voor het eerst: Breda, Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge en Parijs, waar Peter de 7-jarige koning Lodewijk XV optilde en kuste. Na Parijs ging hij via het arme plateland (p. 600) naar Reims, Namen, Luik, Spa, Amsterdam, Berlijn en terug naar Sint-Petersburg. Daar had hij een politiek probleem: zijn zoon Alexej wilde hem niet

Tsaar Peter-huisje in Zaandam

opvolgen en vluchtte met zijn vriendinnetje Afrosinja, een ongeschoolde Finse lijfeigene, naar Wenen, Tirol en Napels, maar Peter liet hem terughalen. Zijn helpers kregen zware straffen. Het hooggerechtshof veroordeelde Alexej in 1718 zelfs tot de dood, maar hij stierf al na 40 slagen met de knoet, waarbij Peter toekeek en liet begaan! (p. 652)

Zijn pogingen om verplicht onderwijs in te voeren, stuitten op zoveel verzet van de landeigenaars en de middenklasse, dat hij ze moest opgeven (p. 701). De oprichting van de Academie van Wetenschappen lukte wel (p. 758-759). Peter selecteerde zijn hoge ambtenaren uitsluitend op basis van verdiensten: dus buitenlanders, joden, katholieken en lijfeigenen kregen ook topfuncties. Maar de corruptie en zelfverrijking binnen de hoge ambtenarij kreeg hij niet uitgeroeid. Dat is nu nog zo in het Rusland van Poetin. Peter deed ook van alles om industrie en handel te bevorderen, o.a. door kanalen aan te leggen en buitenlanders binnen te halen. Maar het conservatieve Russische volk wilde niet mee.

Op godsdienstig vlak was hij veel verdraagzamer dan de orthodoxe kerk, behalve tegenover de jezuïeten: aan wie hij een hekel had (p. 728). Hij zorgde er wel voor dat de orthodoxe kerk moest gehoorzamen aan de tsaar. Pogingen om handel te drijven met China en delen van Perzië te veroveren, mislukten. Er kwam wel een grensverdrag met China, waarbij (nvdr) jezuïeten in Peking en in Sint-Petersburg een rol speelden. Zijn tweede vrouw Catharina kroonde hij plechtig tot keizerin, ondanks haar bescheiden afkomst (p. 778-779).

Op 28 januari 1725 stierf Peter op zijn 53ste, in zijn 43ste regeringsjaar, nadat hij al enkele weken veel pijn had geleden van nierstenen, urineproblemen en uiteindelijk ook afsterving van lichaamsdelen rond de blaas (strangurie en gangreen). De Leidse professor Boerhaave zei dat hij hem had kunnen genezen als hij eerder geraadpleegd was (p. 789). Peters vrouw Catharina volgde hem op, maar ze stierf twee jaar later. Tussen Peters dood en Catharina de Grote (1762-1796) regeerden er zes tsaren, van wie vier vrouwen en op Elizabeth na (1741-1762) was dat telkens maar enkele maanden. Tsaar Paul schafte in 1796 meteen het decreet van Peter af dat ook een vrouw op de troon mocht zitten. Tot vandaag twisten slavofielen en 'westerlingen' over de betekenis van Peter de Grote, de man met de fenomenale energie en de 'Eeuwige zwoeger' volgens Poesjkin (p. 798).

Beoordeling

Massie heeft een indrukwekkende biografie geschreven, niet enkel van Peter de Grote, maar ook van de tijd waarin hij leefde. Het had wat beknopter mogen zijn, zeker wat Zweden en Engeland betreft en de verzonnen dialogues had hij beter weggelaten. We krijgen een uitgebreid beeld

Robert K. Massie

van de verschillende vorstenhuizen in Europa, hun onderlinge contacten, hun macht. En van hun privéleven: zo zou Augustus de Sterke van Saksen en Polen 354 bastaards gehad hebben (p.218). En ook van de mannenmaatschappij waarin vrouwen ongenadig werden afgeranseld, de huwelijksgewoontes waarbij de huwbare leeftijd rond 13-14 jaar lag, het hele leven van de Schotse generaal Gordon en de Zwitserse charmeur Lefort, allebei medewerkers van Peter. We lezen herhaaldelijk hoe wreed er gemarteld werd om bekentenissen af te dwingen (o.a. p. 238-242), welke wrede straffen er dan nog volgden (radbraken, vierdelen, onthoofden, ophangen, p. 384). Komen ook aan bod: de economische toestand in vele landen, het culturele en dagelijkse leven, de eetgewoontes (Karel XII van Zweden at met zijn handen), te veel veldslagen en oorlogen, rare gewoontes zoals dwergen en reuzen verzamelen voor de vorstenhoven (p. 571).

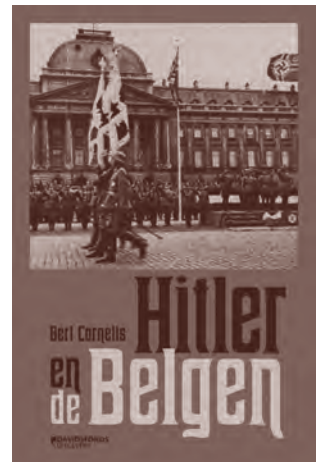
Jef Abbeel

Bert Cornelis, *Hitler en de Belgen*, Leuven, 2020, Uitg. Davidsfonds, 429 p. (27,99 euro)

Over de Tweede Wereldoorlog in België is al een bibliotheek volgeschreven. En de 80ste verjaardag van de Achttiendaagse Veldtocht zorgt voor heel wat nieuw werk. Alumnus Bert Cornelis focust in zijn boek op de complexe verhouding van de Führer met ons land. Bronnen zijn in ruime mate "getuigenissen en verklaringen van Hitler zelf of van rechtstreekse betrokkenen uit zijn naaste omgeving." (p. 19) En dat zijn er veel, want vele van de lange monologen van de Führer zijn woord voor woord opgetekend.

De auteur is zeker niet de eerste die dit onderwerp bestudeert. Baanbrekend was Albert De Jonghe met "Hitler en het politieke lot van België", dat verscheen in 1972. Hierin behandelt de auteur de vestiging van het Duits militair bestuur in Brussel in mei-juni 1940 en de ontmoeting van Hitler met Leopold III in Berchtesgaden op 19 november 1940. De Jonghe heeft gewerkt aan het vervolg over de rest van de oorlog. Maar dit is er nooit meer van gekomen. De Jonghes boek was één van de eerste grote studies over ons land tijdens de Tweede Wereldoorlog en het blijft een standaardwerk. Het archief van De Jonghe is dan ook een belangrijke bron voor dit nieuwe onderzoek. Cornelis trekt het verhaal door tot in 1945. Hij maakt uiteraard ook dankbaar gebruik van de vele publicaties die sindsdien zijn verschenen.

Cornelis begint zijn verhaal terecht met het verblijf van Hitler aan het front in Vlaanderen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het hoofdstuk draagt treffend als titel 'De kloosterbroeder

aan het Vlaamse front'. Hij verbleef inderdaad met zijn eenheid in West-Vlaanderen en raakte er gewond. In mei 1940 zou hij een nostalgische fronttoer maken. 'Op stap in Vlaanderen' heet het hoofdstuk dat daaraan is gewijd. In Brûly-de-Pesche midden in de Waalse bossen betrok Hitler in juni 1940 gedurende meer dan drie weken een tijdelijk hoofdkwartier. De overgave van Frankrijk werd er bezegeld. De auteur wijdt terecht een hoofdstuk aan dit opmerkelijk stuk Belgische oorlogsgeschiedenis. De restanten van zijn hoofdkwartier 'Wolfskloof' zijn nog steeds te bezoeken.

Heel wat aandacht gaat naar de erg omstreden rol die Leopold III heeft gespeeld. En ook komt zijn zus prinses Marie-José uitdrukkelijk in beeld, want die was gehuwd met de Italiaanse kroonprins Umberto. Veel concreets leverde dit onderhoud niet op. En het heeft Leopold zelf enorm gecompromitteerd tijdens de Koningskwestie. Een apart hoofdstuk handelt over de drie keer dat Rex-leider en Waffen SS'er Leon Degrelle werd ontvangen door Hitler. Deze zag hem zelfs "als de enige bruikbare Belg". (p. 259). Na de oorlog wist Degrelle te ontkomen aan het Belgische gerecht.

Hitler "wilde het bevoordelen van de Vlamingen en geen gunsten voor de Walen" (p. 270). Het doet denken aan wat er zich tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft afgespeeld. Maar van die voorgenomen bevoordeling is niet veel in huis gekomen. De auteur stelt ook vast dat er nooit een Vlaming is ontvangen door de Führer. De Vlaamse kwestie was "niet belangrijk voor Hitler". (p. 287) Wel zijn de Vlaamse krijgsgevangenen door zijn toedoen vrijgelaten. De Walen hebben daarvoor moeten wachten tot het einde van de oorlog. Veel heeft Hitler niet losgelaten over zijn concrete toekomstplannen. "Pas in juli 1944 zou hij in heel beperkte kring bekendmaken wat zijn ware bedoelingen met Vlaanderen waren: een Rijksgouw Vlaanderen oprichten." (p. 281) Op dat moment waren de geallieerden volop bezig met hun bevrijdingsoffensief. Het toont hoeveel contact de Führer had met de realiteit.

In september 1944 begon de bevrijding van het Belgische grondgebied en waren alle gesmede plannen door de feiten voorbijgestreefd. Maar: "Het einde van vier jaren bezetting van België betekende niet het einde van de Belgiëpolitiek van Hitler." (p. 381). Inderdaad, in december 1944 lanceerde hij het Ardennenoffensief met als doel minstens een deel van ons land te heroveren. Het was de laatste gok van de Führer. Meteen hoopten uitgeweken collaborateurs op een terugkeer. Maar het hele opzet mislukte. Daarna was het verhaal definitief over. De ineenstorting van het Derde Rijk was nog maar een kwestie van tijd.

Bert Cornelis brengt bijna 50 jaar na het pionierswerk van Albert De Jonghe een nieuw, zeer volledig, chronologisch ruimer en sereen overzicht van het door hem bestudeerde onderwerp. Het doet inhoudelijk zeker denken aan het boek van zijn voorganger. Eén niet onbelangrijk aspect ontbreekt. Het V-bommenoffensief tegen ons land komt niet aan bod. Nochtans was Hitler daar zelf de drijvende kracht achter. In een epiloog stelt de auteur: "Hitler twijfelde over het lot van de Belgen. Er was altijd wel iets dat hem tegenhield om definitief te beslissen over België. Hij wilde over de definitieve bestuursvorm van ons land geen uitspraken

doen. Een belangrijke reden voor de terughoudendheid heeft ons inziens te maken met ons land zelf. In België lagen de zaken op bestuurlijk vlak niet eenvoudig.” (p. 402) Veel had wellicht ook afgehangen van de uitkomst van de oorlog. De auteur besluit: “Hij is er nooit echt uitgekomen. De Belgen bleven voor Hitler tot op het einde ondoorgroendelijk.” (p. 403) Twijfelde hij en wilde hij de uitkomst van de oorlog afwachten? Of hechtte hij misschien toch niet zoveel belang aan ons landje en aan Vlaanderen?

Een bibliografie en een katern met illustraties vervolledigen het geheel. Jammer genoeg ontbreekt een namenregister. Davidsfonds Uitgeverij tekent voor de verzorgde uitgave.

Sam Van Clemen

Harald Jähner. *Wolfstijd. Duitsland en de Duitsers 1945-1955*. Amsterdam, 2020, uitg. De Arbeiderspers, 503 p. (34,99 euro)

Duitsland heeft een bewogen geschiedenis achter de rug. Dat geldt bij uitstek voor de twee Wereldoorlogen en de jaren die erna volgden. Telkens moest de verslagen natie weer recht krabbelen. Bovendien was het land na 1945 verdeeld in vier bezettingszones. Daaruit ontstonden na vier jaar twee aparte landen. Journalist en buitengewoon hoogleraar Harald Jähner behandelt in ‘Wolfstijd’ de periode 1945-1955. “Hoe dit samenraapsel van verdreven, gedeporteerde, ontsnapte en overgebleven mensen uiteenviel en er een nieuwe samenhang ontstond en hoe hun ‘volksgenoten’ langzamerhand weer burgers werden, daarover gaat dit boek”, schrijft de auteur. (p. 10). Bedoeling is om de Duitsers te tonen in al hun diversiteit. Het gaat hier om een mentaliteitsgeschiedenis. De auteur verwerkt daarvoor in zijn tekst tal van getuigenissen van tijdgenoten naast de omvangrijke literatuur die er sindsdien is geproduceerd.

Op 8 mei 1945 gaf een verslagen natie zich onvoorwaardelijk over. De problemen waarmee het naoorlogse Duitsland, of beter de naoorlogse Duitslanden, werden geconfronteerd, waren reusachtig en complex. Daarover handelen de eerste hoofdstukken. Het puinruimen in de verwoeste steden was een gigantische uitdaging in alle bezettingszones. Bekend zijn de Trümmerfrauen die vooral in Oost-Berlijn werkzaam waren. Toch ging het er elders heel anders aan toe. “In de westelijke zone van de stad werden vrouwen slechts bij uitzondering ingezet als puinruimsters.” (p. 41) Al snel kwam het in het westen tot een “vakkundig grootschalige puinruimactie”. Het officiële einde van de puinruimactie vond plaats in Dresden in 1958. Het was niet toevallig de stad die door de geallieerden grotendeels van de aardbodem was

weggevaagd. Op heel wat plaatsen zijn vandaag nog steeds de reusachtige puinhopen te vinden die toen zijn gevormd.

Het was voor velen inderdaad een strijd om overleven geweest. Maar het is ook een succesverhaal geworden. Vooral dan in de Bondsrepubliek. Het boek valt eigenlijk uiteen in twee delen. Het verhaal begint met het 'Stunde Null'. Dat dus toch niet zo absoluut was als het leek te zijn. Een apart hoofdstuk gaat over de miljoenen verdreven Duitsers uit de gebieden in het Oosten. Het is een treurige episode. Maar het zorgde in de 'Heimat' ook voor een belangrijke import van hooggeschoolde arbeidskrachten. Deze hebben zeker een belangrijke bijdrage geleverd aan de wederopbouw.

Opmerkelijke hoofdstukken heten 'Danswoede', 'Liefde Anno '47' en 'De Koude Oorlog in de Kunst'. Er was in die naoorlogse jaren sprake van "een hausse in erotische activiteit". (p. 175) Er was dan ook een "vrouwenoverschot". Ruim 5 miljoen Duitse mannen waren immers gesneuveld. (p. 182) Maar vele vrouwen geraakten daardoor gemakkelijker aan werk. Hun gedrag was "zelfbewuster" geworden. (p. 192) Het belang van de vrouwelijke inbreng valt niet te onderschatten. "Inderdaad zorgden veel Duitse vrouwen ervoor dat Duitsland zou overleven." (p. 207) In tegenstelling tot hun lotgenoten in het Westen, waren vrouwen in het Oosten tijdens de oorlog getroffen door een ware verkrachtingsgolf door op wraak beluste Russen.

Het fameuze naoorlogse Wirtschaftswunder krijgt terecht eveneens een apart hoofdstuk. Eerst was de zwarte markt belangrijk geweest. In 1949 zou dit fel veranderen. Eigenlijk beginpunt van de krachtige economische heropleving was de invoering in het Westen van de D-Mark met steun van de kersverse Amerikaanse bondgenoot. Het Marshallplan betekende een belangrijke stimulans, zowel materieel als psychologisch. De massaproductie van de VW Kever in Wolfsburg was het symbool van het Economische Wonder. Het pijnlijke naziverleden werd in de jonge Bondsrepubliek zo goed mogelijk vergeten. Pas later zou er een grondige afrekening volgen met dit pijnlijke stuk van het verleden. Daarover handelt het hoofdstuk 'De klank van de verdringing'. Vele ex-nazi's konden opnieuw belangrijke maatschappelijk posities bekleden. "Toch heeft in beide Duitse staten een van nationaalsocialisme gezuiverde samenleving kunnen ontstaan. Het is een veel groter wonder dan het Wirtschaftswunder." (p. 421)

De auteur schildert dus een heel breed palet van het naoorlogse Duitsland. Er zijn toen inderdaad opmerkelijke resultaten geboekt. Het land werd weer een vooraanstaande en welvarende natie. "De krachtige economische opleving was van groot belang voor de politieke afsluiting van het naoorlogse tijdperk." (p. 422) Al was de DDR er toch veel minder goed aan toe. Daar brak in 1953 dan ook een volksoptocht uit die door de Sovjets bloedig werd onderdrukt. Het bracht een massale stroom vluchtelingen op gang naar het Westen. Het was de aanloop naar de bouw van de Muur en wat daarop volgde. Amper enkele zinnen daarover in het boek (p. 338). In het Westen schoot de democratie intussen krachtig wortel. Het bete-

kende een veiligstelling van de politieke toekomst. Het bezorgde het Westen een enorme voorsprong op het Oosten. Het zou uiteindelijk leiden tot de hereniging van het land in 1990. Velen zijn dan ook trots op wat toen is gepresteerd. Tegenwoordig wordt er in Duitsland trouwens veel kritischer omgegaan met het Derde Rijk en de Tweede Wereldoorlog.

Toch biedt dit boek zeker geen volledig beeld van Duitsland in de bestudeerde periode. De sportieve terugkeer bijvoorbeeld ontbreekt volledig. Op 4 juli 1954 werd West-Duitsland nochtans wereldkampioen voetbal. Het is het legendarische 'Wonder van Bern'. Het was een gebeurtenis die onvoorstelbaar werd gevierd en tegenwoordig geldt als de dag dat de Bondsrepubliek echt van start ging. De politieke geschiedenis van zowel die Bondsrepubliek als van de DDR komen amper aan bod. De politieke leiders van beide Duitslanden, Konrad Adenauer en Walter Ulbricht worden zelfs amper vernoemd. Wilhelm Pieck en Otto Grotewohl komen zelfs helemaal niet ter sprake. Ook de terugkeer van de laatste krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie – nadat Adenauer in het najaar van 1955 naar Moskou was gevlogen – krijgt geen aandacht. Het was chronologisch nochtans een goed eindpunt van het boek geweest.

Kortom, geïnteresseerden in de naoorlogse geschiedenis van Duitsland zullen in dit boek veel interessante informatie vinden. En dikwijls stoten op onverwachte perspectieven over wat één van de succesverhalen is uit de geschiedenis van de twintigste eeuw. Het is bovendien erg vlot geschreven. Compleet is het geboden relaas over de Bondsrepubliek van Adenauer en de DDR van Ulbricht nochtans niet.

Sam Van Clemen

Ruben Mantels, *Torens van boeken*, Veurne, 2020, Uitg. Hannibal books, 384 p. (39,95 Euro)

De rijzige Boekentoren bepaalt mee de skyline van de stad Gent. Sinds 1942 is hier de centrale bibliotheek van de Universiteit Gent gevestigd. Maar de geschiedenis van die bibliotheek gaat veel verder terug in de tijd, tot in 1797. Aan die meer dan 220 jaar historie wijdt historicus Ruben Mantels een werk met de toepasselijke titel 'Torens van boeken'. De uitgave kadert in de renovatie van de Boekentoren. "Het is een geschenk voor de nieuwe bibliotheek". Het is gebaseerd op uitvoerig archiefonderzoek, vele gedrukte bronnen en de literatuur. Dit alles levert een omvangrijk verhaal op.

De stichting als stedelijke bibliotheek vond plaats in 1797, tijdens de Franse tijd dus. Ze werd gevestigd in de voormalige Baudeloo-abdij aan de Ottogracht. Vanaf 1801 was ze open voor het publiek. In 1804 werd ze stadsbibliotheek en vanaf 1817 universiteitsbibliotheek. De eerste bibliothecaris was Karel Van Hulthem. "Zijn drang naar boeken was legendarisch." (p. 16) Hij heeft de collectie aanzienlijk weten uit te breiden, net als zijn onmiddellijke opvolgers trouwens. Daarmee is een blijvend element in de bibliotheekgeschiedenis aangegeven. De hoofdbibliothecarissen hebben er steeds erg sterk hun stempel op gedrukt.

Na de Belgische Revolutie kwam de UGent tot stand. En de bibliotheek werd die van de unief en tegelijk die van de stad. Verwervingen deden de collectie voortdurend groeien. "In 1867 bevatte de bibliotheek 83.166 boeken, 376 incunabelen en 816 handschriften." (p. 65) Er kwamen een nieuw depot en een nieuwe leeszaal. Autodidact Ferdinand Van der Haeghen (1830-1913) wist daarna nog een enorme uitbreiding te realiseren. Onder zijn bewind kwamen er 300.000 volumes bij. Ook kwam er modernisering. Bewaring, ontsluiting en stimulering van het onderzoek werden belangrijke doelstellingen. Er kwamen ook twee nieuwe secties. De 'Section Gantoise' bevatte alle werken "die gedrukt waren in Gent, geschreven waren door Gentenaars, handelden over Gent of enigerlei verband hielden met de stad'. (p. 96) Het is nog steeds een zwaartepunt in de collectie. De collectie 'Vliegende Bladen' is ook nog altijd een begrip. De verzameling was gefocust op Gent, "maar waaierde uit tot een variacollectie van alles, alfabetisch geordend op trefwoord." (p. 96)

Na 1900 deden nieuwigheden zoals telefoon en elektriciteit hun intrede. De studentenaantallen en aantal professoren verdubbelden. Maar ze bleven in vergelijking met tegenwoordig erg bescheiden. Pas na de Tweede Wereldoorlog zouden er door de democratisering veel meer studenten komen. Er kwamen verder aparte seminariebibliotheken bij.

In 1911 werd filoloog Willem De Vreese aangesteld als hoofdbibliothecaris. Met hem begon een nieuw tijdperk. Zijn grootste verdienste was namelijk een modern management. En hij liet als eerste een centrale steekkaartencatalogus opstellen van de hele collectie, die tot 1990 in gebruik is gebleven. Wegens zijn betrokkenheid bij het activisme moest hij echter vluchten naar Nederland.

Mijlpaal was uiteraard de bouw van de Boekentoren. In 1930 werd de universiteit vernederlandsd. De nieuwe rector August Vermeylen besloot tot een nieuwbouwprogramma. Hierbinnen was ruimte voor een nieuwe universiteitsbibliotheek aan de Blandijnberg. De gereputeerde architect Henri Van de Velde kreeg de opdracht toegewezen. De nieuwe hoofdbibliothecaris René Apers werd nauw betrokken bij de uitvoering van de plannen. In 1936 gingen de werken aan de fundering van start. Het resultaat is bekend: een strak en monumentaal gebouw dat indruk maakt. Het was voortaan ook geen stadsbibliotheek meer.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep de Boekentoren flinke schade op. In 1945 werden de diensten er na herstellingswerken weer opgestart. De volledige afwerking van het geheel zou tot 1960 op zich laten wachten. De democratisering sinds de jaren 60 stelde eigen uit-

dagingen. Er verschenen veel meer publicaties en de aula's stroomden vol. Het antwoord was gepast: "de bibliotheek vond zichzelf opnieuw uit; Ze werd een dienstbare instelling die zich volledig ging inschrijven in de universitaire processen van onderwijs en onderzoek. De patrimoniumgedachte geraakte voorbijgestreefd." (p. 221)

Het laatste hoofdstuk gaat over de jaren sinds 2003. Ondergronds kwam er een hoogtechnologisch depot bij. Virtualisering en open access zijn echter de centrale ontwikkelingen. Op Google Books is intussen een flink deel van de boekencollectie van de bibliotheek raadpleegbaar. De gevolgen blijven niet uit. "De betonnen toren heeft zich ontdubbeld in een digitale versie, die steeds openlijker de bibliotheek aan het worden is. Dat maakt dat het silhouet van de toren vager wordt. Of beter: men kijkt er binnen. Het geluk van de Boekentoren is zijn architectuur, die krachtig genoeg is om de veranderingen te absorberen." (p. 350)

Terugblikkend wordt duidelijk welke evolutie de bibliotheek heeft ondergaan. Het begon als een besloten instelling voor een klein publiek, met een redelijke kleine collectie en zonder volwaardige centrale catalogus. Het groeide uit tot een omvangrijke, moderne en open instelling waar internationale netwerken en digitalisering de ordewoorden zijn. Ruben Mantels levert met zijn boek een belangrijke bijdrage aan de Belgische bibliotheekgeschiedenis, de geschiedenis van de Gentse universiteit en de geschiedenis van de stad Gent. Zijn relaas leest erg vlot en is rijk voorzien van illustraties. Hannibal verzorgde de fraaie uitgave.

Sam Van Clemen

Serge Desouter, *Militante immigratie in Europa. De islam ontsluit*, Uitg. Polemos, Antwerpen, 2020, 356 p. (19 euro)

De auteur heeft een lange ervaring met Afrikaanse landen en moslimgemeenschappen en werkte voor de VN en andere internationale organisaties. In dit boek maakt hij zich zorgen over de massale import van moslim-migranten in Europa, vaak onder het mom van 'vluchtelingen' en de eisen die de islam overal stelt. Hij geeft daar enkele krasse voorbeelden van en toont aan dat tientallen miljoenen islamitische migranten niet van plan zijn om zich te integreren (p. 25-40). In Engeland hebben ze al meer dan 85 sharia-rechtbanken, met tot nu toe enkel vrouwelijke beklagden (p. 40-42). Hij toont ook aan hoe de sharia Turkije omvormde van een christelijk naar een voor 99,8% islamitisch land (p. 45) en hoe de christelijke Kopten in Egypte geleidelijk uitgemoord worden. Het aantal christenen in het Midden-Oosten daalde verder van 20% in 1914 naar 4% nu (p. 48). Het enige democratisch

land met vrijheid van godsdienst in die regio is Israël en de meeste moslims willen het zien verdwijnen, zoals ze hun landen ook al Joden-vrij gemaakt hebben sinds de 7de eeuw. De wereldwijde vervolging van christenen, met meer dan 100.000 doden per jaar en de aanvalen op kerken, zijn geen item voor onze media. In de Bijbelse landen Irak, Syrië en Turkije blijft er van hen maar weinig over (p. 51-55).

Bij asiel en migratie lezen we dat we overspoeld worden door veelal analfabete mannen en jongens, die ongeschikt zijn voor onze arbeidsmarkt en schoolcultuur. Minder dan 25% van hen werkt. De auteur zwijgt over de mythe van de hooggeschoolde Syrische vluchtelingen, die in 2015-2016 in België verspreid werd. Helaas klopt ze dus niet. Het migratiepact van Marrakesh (2018) werd goedgekeurd door de UNO, maar de parlementen van de lidstaten mochten er niet over stemmen. De mensensmokkel-industrie floreert, hoewel ze aan de migranten 5.000 tot 8.000 dollar kost (p. 89).

Ondertussen verwijderen wij in heel West-Europa standbeelden en straatnamen, veranderen wij namen van lange tradities zoals Kerstmarkt in het nietszeggende Wintermarkt of Plaisirs d'hiver, is het kruisje weggehaald uit de schildjes van Real Madrid en FC Barcelona en is het christendom verdwenen uit de Europese Grondwet en dat allemaal om de moslims en andere migranten een plezier te doen. Over de vervolging en uitmoording van christenen in het Midden-Oosten en in vele Afrikaanse landen wordt gezwegen (p. 116-125, p. 180-184).

België deed al van alles: de snel-Belg-wet zonder verplichtingen (2000), het migrantenstemrecht (2004), regularisatie van 2 op 3 illegalen (p. 135), opvang tijdens de migratiegolf van 2015 e.v. enzomeer. Belgische Joden en Chinezen werken en ze verwachten niet dat wij ons aan hen aanpassen en hun jongeren zitten niet in de criminaliteit (p. 136-138). De auteur geeft ook nog het voorbeeld van het christelijke Madagaskar, waar Saoedi-Arabië de regering omkoopt, 2.600 moskeeën bouwt, mensen betaalt om hun bijbels te verbranden en waar Turkse moslims zich zomaar komen vestigen (p. 142). In West-Europa zitten we inmiddels met getto's waar 50 à 98 % van de bevolking van vreemde afkomst is, waar weinigen werken en waar blanken niet meer durven komen. De Islamitische Verklaring van de Rechten van de Mens (1990) plaatst de sharia boven onze rechtstaat (p. 162-163).

In het hoofdstuk over slavenhandel lezen we dat de Arabische slavenhandel 8 tot 25 miljoen slachtoffers maakte, veel meer dus dan de Westerse met 11 miljoen, de slaven bovendien casteerde, ze ook uit Rusland, Zuid- en West-Europa haalde (tot IJsland), maar onvermeld blijft in onze geschiedenisboeken en nooit veroordeeld werd door de islamitische wereld, waar nog beperkte slavernij bestaat. Zoals in Mauritanië, offi-

De auteur op bezoek in een gevangenis in Madagaskar.

cieel: de Islamitische Republiek Mauritanië (p. 192-196). Daar is elk kind van een slavin automatisch slaaf; ze zijn met 800.000 op 4 miljoen inwoners, ze zijn zwart, de eigenaars zijn blanke Berbers die ook 'recht' hebben op seks met hun slavinnen en als de slaven te oud zijn, worden ze gedumpt in de woestijn, waar ze een vreselijke dood sterven (bron: Amnesty.nl, 01.06.2017).

Ondanks de vele aanslagen in naam van Allahu Akbar (God is de grootste), blijft de islam beweren dat het een vreedevolle religie is. Sinds 11 september 2001 vindt er elke dag wel ergens zulk geweld plaats. Van dan tot 29 april 2019 waren er 31.221 aanvallen, met 146.811 doden of gemiddeld 22 per dag en met IS als koploper (p. 199). Desouter legt ook uit wat de essentie is van de sharia en waarom IS het 'ongelovige' Westen haat (p. 209 e.v.). De islamitische veroveringen (vanaf 622) hebben de islam met geweld verspreid tot China in het oosten en Spanje in het westen. Christenen en Joden werden herleid tot tweederangsburgers of erger: de mannen en zeker de priesters werden afgeslacht, de vrouwen en kinderen tot slaaf gemaakt (p. 229). Nu gebeurt de verspreiding door massale immigratie en door veel geboortes.

De auteur gelooft niet in de interreligieuze dialoog met de islam zolang ze christenen verdrijven uit Nazareth, Gaza, Egypte, Syrië, Irak, zolang ze christenen uitmoorden in Afrika en de bouw van kerken in de islamitische landen verbieden. Hij wijdt ook een hoofdstuk aan de culturele glorie van de islam in al-Andalus, van 711 tot 1492. Toen was er een rijke cultuur in Spanje, maar joden en christenen werden gedegradeerd tot tweederangsburgers en bij de pogrom van 1066 werden in Granada meer dan 4.000 joden gedood, vrouwen en meisjes herleid tot sekslavinnen, alle kerken vernield en de sharia ingevoerd. Desouter somt een aantal Arabische geleerden op, het waren deels Perzen en Joden, maar hij vindt de mythe van al-Andalus een historische vervalsing, bedoeld om immigratie en islamisering te aanvaarden.

Het boek eindigt met een geschiedenis van de Jihad sinds 622 n.C.. De eersten die toen ontvoerd werden, waren de Joodse gemeenschappen, dan volgden de christenen in het huidige Turkije, Syrië, Palestina, Egypte etc. De wereldberoemde bibliotheek van Alexandrië, die dateerde uit de 3de eeuw v.C., werd in 641 volledig vernietigd. Idem voor het oude Carthago in 697. In 732 werden ruim 500 monniken van een abdij bij Cannes uitgemoord. In dat jaar kon Karel Martel de moslims verslaan bij Poitiers, maar dat belette niet dat ze ongestoord verder aanvielen in Italië, Spanje, Frankrijk, Ierland en tot in IJsland. Ook elders gingen hun veroveringen verder: in 751 versloegen ze bij de Talas-rivier het leger van de Chinese Tangdynastie (618-907). In 1389 versloegen ze op het Merelveld bij Kosovo een christelijk leger en veroverden ze de Balkan. In 1453 maakten ze een einde aan het Byzantijnse rijk. Ze palmde de Hagia Sophia in en vormden ze om tot een museum (Erdogan maakte er in 2020 een moskee van). De opsomming van veroveringen, plunderingen en moorden is eendeloos en gaat tot 2018 (Jezidi's). De genocides door de Turken op 1,5 à 2 miljoen christelijke Armeniërs en 0,75 miljoen Assyriërs in 1915 staan er ook bij (p. 301).

In zijn nawoord drukt de auteur de wens uit dat onze politici met uitheemse achtergrond wat meer inzetten op integratie van inwijkelingen en merkt hij op dat heel wat autochtone organisaties en onze overheden wel voor integratie ijveren, maar dat er weinig initiatieven vanuit de moslimzijde komen. Het boek eindigt met een lange verklarende woordenlijst van Arabische en vreemde termen (p.315-338), een lijstje met afkortingen (p. 339-343) en een personenregister (p. 345-356).

Desouter heeft met veel kennis van zaken een stevig boek geschreven waar je niet vrolijk van wordt, maar dat toch best gelezen zou worden door onze beleidsmakers en door iedereen die betrokken is bij immigratie en integratie. President Macron toonde in zijn toespraak van 2 oktober 2020 dat hij het probleem begrepen heeft en het ook durft te benoemen. Desouters historisch overzicht van de Jihad maakt de meeste indruk. Dat lees je best niet voor het slapengaan.

Jef Abbeel

Historische weetjes: wist je dat ...

Lodewijk Napoleon Bonaparte (1778-1846) zijn best deed om Nederlands te leren tijdens zijn koningschap over Holland. Daarbij noemde hij zichzelf echter per ongeluk "Konijn van Olland". Ook zijn broer, keizer Napoleon Bonaparte zou zich eens aan konijnen mispakt hebben. In juli 1807 wilde hij het verdrag van Tilsit vieren met een grote konijnenjacht. Toen de 3000 konijnen echter losgelaten werden, stormden ze echter naar de keizer en probeerden op hem te klimmen. Napoleon kon slechts aan de dierenmassa ontsnappen door in zijn koets te duiken.

Over Kongo en het Belgische kolonialisme

*A*ls een van onze eigen alumni een boek schrijft, verdient hij in dit tijdschrift een ereplaats. Dat is het geval met Raf De Boever uit Oostende, afgestudeerd in 1970. Zijn boek over Kongo en het Belgisch kolonialisme is – op z'n zachtst gezegd – een eye-opener.

Raf de Boever, *Het ultieme taboe*, Oostende, 2020, 504 p.

Het nieuwe boek 'Het ultieme taboe' met als ondertitel 'Apartheid in Belgisch-Congo. Onverschilligheid in België' is het werk van een alumnus, Raf De Boever, afgestudeerd in 1970 met een licentiethesis over Kongo-Vrijstaat (*De houding van de Belgische pers tegenover Kongo naar aanleiding van de conventie van juli 1890*). Samen met hem waren nog vijf andere thesisten aan het werk over Congo-Vrijstaat (Alfons Geerts, Karel Michielsens, Monique Declerck, Dirk Tanghe en Leo Feyaerts) onder leiding van Professor Lode Wils, die de conclusies gebruikte voor een passus in de Algemene Geschiedenis der Nederlanden, maar verder is er weinig mee gebeurd.

Raf De Boever is niet aan zijn proefstuk toe, want hij schreef al meerdere boeken, die dikwijls handelen over de Oostendse politiek, waaraan hij in de jaren 1988-2000 ook actief heeft deelgenomen als gemeenteraadslid voor Agalev en voor Demo. Toen hij met grote vasthoudendheid de schandalen rond de NV Casino Kursaal Oostende aan de kaak stelde, kostte hem dat doodsbedreigingen, zodat hij een tijdje in de Provence ging wonen. Dat resulteerde in twee boeken: *Casinogate. De hold-up van Oostende* (2005) en *De klepel en zijn klokkenluiders* (2018). Het laatste boek ging vooral over zijn verblijf in de Provence, waar hij overigens eveneens ten strijde trok tegen de lokale corruptie. Ondertussen bleef De Boever echter door een toeval wel betrokken bij de Kongo-problematiek.

In 2004 werd het monumentale standbeeld van Leopold II op de Oostendse dijk beschadigd: de hand van een 'bevrijde' zwarte slaaf werd door beeldenstormers afgezaagd, een duidelijke vingerwijzing naar de afgehakte handen van het terreurbewind in Kongo Vrijstaat. De Boever

was in die dagen aangeschoten wild, zodat het gerecht hem (ten onrechte) verdacht van dit misdrijf, temeer daar hij wel enig begrip toonde voor de daders. Ook daarover schreef hij een boek (*De hand van de koning*, 2009), dat hij uitgaf in eigen beheer. Ondertussen hebben in 2019 de ware daders zich bekend gemaakt en toonden zij zich bereid de hand terug te geven, op voorwaarde dat het koningshuis zijn excuses aanbiedt voor de wandaden in Kongo. Het Oostends stadsbestuur wil de hand echter niet meer terug, want zij vinden "het beeld zonder hand een sterker statement". Van voortschrijdend inzicht gesproken!

Het is dus waarlijk geen toeval dat Raf De Boever, die sinds enkele jaren terug in Oostende woont, zijn oude licentiethesis nog eens ter hand nam, daarna ook de andere onuitgegeven thesissen raadpleegde en uiteindelijk dag en nacht bezig was om alle literatuur over Kongo te verslinden. Hij breidde geleidelijk zijn onderzoeksgebied uit van Kongo-Vrijstaat naar Belgisch Kongo en ontdekte al gauw – als een geoeffend klokkenluider – dat niet alleen het

Raf de Boever aan het monument van Leopold II in Oostende (foto Nieuwsblad)

koningshuis, maar ook de Belgische elite, ja zelfs de gehele Belgische bevolking boter op het hoofd heeft. De periode van Kongo-Vrijstaat was een menselijke tragedie en een gruwel, maar de tijd van het Belgisch kolonialisme was bij nader onderzoek ver van smetteloos. Het was een tijd van onverholen racisme en uitbuiting, waarbij iedereen de ogen sloot voor wat er werkelijk gebeurde. Ondertussen werden de Belgen opzettelijk en met grove middelen gepaaid met mooie praatjes over het genie van Leopold II en de fraaie beschavingsopdracht in het zwarte en dus allicht barbaarse Kongo.

De teneur van het boek is sterk polemisch, maar wetenschappelijk goed onderbouwd. Drie vorsten moeten het ontgelden (Leopold II, maar ook Boudewijn en Filip), maar ook en vooral de publieke opinie in België. We kunnen nu wel moord en brand schreeuwen, maar waarom deden we dat al niet veel eerder? De Boever fileert de geschiedenis chronologisch vanaf 1875 tot op heden vanuit alle hoeken en kanten (parlement, pers, literatuur, strips, documentaires, onderwijs enz.) en komt tot de schrijnende conclusie dat we het niet wisten omdat we het niet wilden weten, omdat we er teveel voordeel uit haalden, omdat we verblind waren door vooroordelen en soms regelrecht racisme, en omdat onze eigen problemen en onze eigen winsten altijd voorgingen op de mogelijke problemen van de gekoloniseerden.

Alleen al de titels van de verschillende hoofdstukken geven een idee van de polemische inhoud van het boek:

Deel 1 gaat over de Congo Vrijstaat (1885-1908) en is uiteraard uitstekend gedocumenteerd. De teneur valt samen te vatten in de uitspraak: "Leopold II was Trump avant la lettre".

Deel 2 luidt "Belgisch-Congo of het huwelijk tussen 'good news show' en omerta (1908-1940)", met als onderdelen "De overhaaste heiligverklaring van Leopold II (1908-1918)" en "Het interbellum en de Pax Belgica (1918-1940)".

Deel 3 luidt "België doof en blind voor de veranderende mondiale tijdsgeest (1940-1960)" en gaat dieper in op de 'model-kolonie'.

Deel 4 luidt "Congo in de achteruitkijkspiegel (1960-2020)" en behandelt "De langzame bewustwording van de keerzijde van de medaille" en "De krampachtige ontluistering van het koloniale epos".

Deel 5 maakt "De stand van zaken" en bevat "De tijdsgeest versus Fake news en Fake history" en "De grote Belgische spreidstand".

Het boek is erg vlot geschreven en tilt de lezer moeiteloos over zijn vastgeroeste vooroordelen heen. Maar een regelrechte aanklacht is het zeker wel. Dit boek brengt niet alleen historie, maar is ook en vooral een pamflet, stijl "j'accuse". Dat is allicht ook de reden waarom zoveel uitgevers het manuscript hebben geweigerd. Raf de Boever heeft het boek dan maar voor eigen rekening uitgegeven.

Opgelet! Raf de Boever is zelf geen beeldenstormer! Hij wil niet dat de beelden van Leopold II uit het straatbeeld verdwijnen, maar pleit wel voor meer duiding bij de beelden. Hij wil vooral zijn bijdrage leveren voor de onlangs opgerichte parlementaire waarheidscommissie, die eens en voor altijd de nationale verantwoordelijkheid van België in Kongo wil vastleggen. We kunnen de leden van deze commissie en bij uitbreiding ook onze lezers het boek alvast aanbevelen. Veel erger wordt het niet meer.

Het boek (23,50 euro) is te verkrijgen in alle Standaardboekhandels over geheel Vlaanderen en ook via de site van de Standaardboekhandels. Ook op de site van boek.be. En ten slotte in enkele onafhankelijke boekhandels in Oostende, Brugge en Mechelen.

Edward De Maesschalck

Historische weetjes: wist je dat ...

Matroska's, de bekende Russische poppetjes, bekrond werden met een bronzen medaille op de wereldtentoonstelling van Parijs in 1900. Enkele jaren daarvoor, circa 1890, werden de eerste beeldjes gemaakt door meubelmaker Wassili Petrowitsj Swkosdotsikin en schilder Sergei Wassiljewitsj Maljutinede. Het idee is waarschijnlijk afgeleid van traditionele Japanse gelukspoppetjes.

Cultuur en geschiedenis

In vorig nummer opende onze vaste redacteur Nico Van Campenhout de rubriek "Cultuur en geschiedenis" en besprak een verzamelbundel van de Groningse cultuur-historicus Klaas Van Berkel. Deze keer gaat hij nader in op een verzamelbundel van de Leidse hoogleraar Henk Wesseling. Als titel gaf hij zelf mee: "Gelukkig is de historicus die schrijft"⁽¹⁾.

Henk WESSELING, Verzamelen, nadenken, opschrijven. Een keuze uit het werk van H.L. Wesseling, samengesteld door Willem Otterspeer, Amsterdam, Uitg. Prometheus, 2020, 416 blz. (29,99 euro)

De Leidse hoogleraar algemene geschiedenis na 1870 Henk Wesseling (1937-2018) was een historicus van de 'onmethodische methodiek', het gezond verstand, de essayistische benadering, de generalistische en weinig planmatige no nonsense-aanpak en het grote, panoramische gebaar. Hij stamde uit de katholieke burgerij van Den Haag en straalde levenslang iets bourgeoisachtig uit, zij het met inbegrip van een behoorlijke scheut non-conformisme, al dan niet ironische humor en gevoel voor inspirerende, meer of minder anekdotische oneliners. H.L.Wesseling was een rasechte geschiedschrijver en tegelijk – en heel bewust – een publieke intellectueel, die zowel in het historiografisch als in het maatschappelijk debat nadrukkelijk een plaats en een rol opeiste⁽²⁾. Hij publiceerde tal van boeken en bijdragen in kranten, tijdschriften en verzamelbundels, waarvan een aantal ook internationale weerklank vonden. De geschiedenis van Frankrijk, de koloniale expansie en de historiografie waren zijn specialismen, met name wat betreft de 19de en de 20ste eeuw.

Een treffende typering van Wesseling als geschiedschrijver schetste de Nederlandse journalist en publicist Michel Krielaars, die zowel geschiedenis als slavistiek studeerde, naar aanleiding van diens 80ste verjaardag: "Hij kan goed relativeren en heeft een heldere pen". (...) "Verontwaardiging en morele oordelen tref je in zijn boeken niet aan. Het gaat om de feiten

(1) Naar: Elsbeth ETTY, 'Gelukkig is de historicus die schrijft'. *Gesprek met H. L. Wesseling over Huizinga en de Huizinga-lezing*, in *NRC Handelsblad*, 22 november 1996. Meer dan 20 jaar later bevestigde Wesseling die uitspraak in een interview met historicus en slavist Michel Krielaars onder de titel 'Als ik niet schrijf, verveel ik me' in dezelfde krant (9 juni 2017).

(2) Zie over Wesseling als historisch publicist onder meer: Jo TOLLEBEEK, *De geest laten waaien. Henk Wesseling als Nederlands historicus*, in *Ons Erfdeel*, 2018, nr. 1, blz. 54-62.

en het waarom". (...) "Wesseling heeft zich die houding eigengemaakt door een combinatie van feitenkennis, belezenheid en levenservaring"⁽³⁾. Nuchter, afstandelijk, zakelijk en relativerend zijn adjectieven die eveneens van toepassing zijn op zijn historisch werk.

"Eerst zoek ik, dan denk ik na, en als ik ben uitgedacht, probeer ik het zo helder mogelijk op te schrijven", zo omschreef Wesseling ooit ietwat badinerend zijn manier van werken. In navolging daarvan werd voor de eerder dit jaar uitgebrachte keuze uit zijn historische essays – zijn boeken bleven daarbij op één na buiten beschouwing – "Verzamelen, nadenken, opschrijven" als titel gekozen door samensteller Willem Otterspeer, als hoogleraar (inmiddels emeritus) universiteitsgeschiedenis in Leiden gedurende vele jaren Wesselings collega-proximus⁽⁴⁾. Deze postume bundel biedt – hoewel er, zoals altijd in dit soort publicaties, op de selectie een en ander zou kunnen worden afgedongen – een representatieve introductie tot het werk van Wesseling en bestrijkt de periode van 1974 tot 2016. Wie deze historicus echt willen leren kennen, moet echter ook zijn boeken lezen, die zouden kunnen worden omschreven als 'synthetische monografieën'. Met name de, althans in mijn ogen, drie beste: "Europa's koloniale eeuw. De koloniale rijken in de 19de eeuw, 1815-1919" (2003), "De man die nee zei. Charles De Gaulle 1890-1970" (2012) en "Scheffer, Renan, Pischari. Een Franse cultuurgeschiedenis 1815-1914" (2017).

Wesseling was een klassieke liberaal én een klassieke historicus, maar dan wel een ronduit voortreffelijke. Met woorden als klassiek of traditioneel is trouwens niets mis: ze getuigen enerzijds van respect voor het verleden en het historisch erfgoed, maar sluiten anderzijds oog voor noodzakelijke verandering en vernieuwing niet uit. Zoals Willem Otterspeer het volkomen terecht stelt in zijn inleiding bij "Verzamelen, nadenken, opschrijven": "Al zijn nieuwsgierigheid naar nieuwe methoden, nieuwe stromingen en nieuwe theorieën ten spijt, hij bleef een collega van Thucydides".

Het Europese kolonialisme in Afrika, waarover Wesseling in 1991 het ook buiten het Nederlandse taalgebied bijzonder gewaardeerde "Verdeel en heers. De deling van Afrika, 1880-1914" publiceerde, typeerde hij als "een internationale koekhapwedstrijd" en als "het grootste imperialistische spektakelstuk van de negentiende eeuw". De Congo-politiek van de Belgische koning Leopold II (1835-1909) karakteriseerde Wesseling kernachtig en duidelijk als "een eenzaam avontuur". En aan het adres van de in Leuven opgeleide, internationaal gerenommeerde specialist inzake

(3) Michel KRIELAARS, *Het gelijk van de historicus*, in *NRC Handelsblad*, 6 oktober 2017.

(4) Alleen uit zijn uitstekende autobiografie "Zoon en vader, Vader en zoon" (2008), een absolute aanrader, werd een fragment opgenomen.

de Afrikaanse geschiedenis Jan Vansina (1929-2017) formuleerde hij volgend eerbetoon: "Het is evenwel onmiskenbaar dat Vansina's werk en zijn ideeën de Afrikaanse geschiedenis in hoge mate hebben beïnvloed". De Eerste Wereldoorlog beoordeelde Wesseling als "de grote waterscheiding in de moderne geschiedenis", onder meer omdat de loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en West-Vlaanderen definitief komaf maakte met de esthetisering en idealisering van het krijgsbedrijf.

Twee van de beste stukken uit "Verzamelen, nadenken, opschrijven" betreffen de teloorgang van het Bildungs-ideaal van gedeelde algemene cultuur en ontwikkeling, enerzijds in het middelbaar onderwijs en anderzijds aan de universiteit, respectievelijk daterend uit 1994 en 1986. Wesseling betreurde de evoluties in dat verband van de jongste decennia, maar treurnis of treurigheid overviel hem daarbij niet: hij constateerde en concludeerde. "Zij moeten ofwel hun imago veranderen en zich aanpassen aan de noden van een door wetenschap en techniek beheerste maatschappij of terugvallen in maatschappelijk isolement. Ziehier het kernprobleem van de humaniora", zo stelde hij meer dan een kwarteeuw geleden al vast ... Hij had het in zijn beschouwingen of kanttekeningen uiteraard niet altijd bij het rechte eind, onder meer niet met volgende zinsnede uit 1988: "Over de identiteit of de essentie van Frankrijk – of van welk ander land ook – zal men vandaag niet vaak meer horen spreken" ...

Aanbevelingswaardig in "Verzamelen, nadenken, opschrijven" is zeker ook het gedeeltelijk autobiografische, in alle opzichten fraaie essay "'Africa and the Victorians'. Van voorbeeld tot zelfportret" uit 2016, twee jaar vóór Wesselings overlijden. De Engelse historicus Alan John Percivale Taylor (1906-1990), "kenner van de diplomatieke geschiedenis als weinig anderen", loofde hij daarin omwille van zijn "schitterende stijl, de rake typering en prachtige formuleringen". Een zelfportret, inderdaad. Want zoals Willem Otterspeer opmerkte in de verantwoording van de stukken die hij weerhield voor Wesselings postume verzamelbundel: wetenschap kan puur leesplezier zijn! Dat genoeg zou voor de lezers nog vergroot zijn mocht Otterspeer meer bijdragen hebben opgenomen uit "Onder historici. Opstellen over geschiedenis en geschiedschrijving" uit 1995. In het bijzonder het stuk "Enfant terrible: A.J.P. Taylor" uit 1994, waarin Wesseling met kritische empathie en appreciatie terugblikte op het leven en werk van deze iconoclastische historicus, die "geloofde in documenten, bronnenkritiek en gezond verstand" en wiens "kracht lag in zijn kritisch vernuft, zijn intuïtie en zijn stijl". Andermaal een zelfportret, inderdaad. Of zoals de titel luidde van Wesselings Huizinga-lezing uit 1996: "Zoekt prof. Huizinga eigenlijk niet zichzelf?" ...

Nico Van Campenhout

Koffiestories

*V*an een nieuw boek én tentoonstelling ontving de redactie twee recensies: de eerste van de makers, verbonden aan het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) in Leuven, en een tweede van onze vaste redacteur Nico Van Campenhout. Dit is ongetwijfeld een aanrader!

Het verhaal van koffie

Van bes tot boon, van plant tot kopje. Koffie is een drank die tot de verbeelding spreekt. Neem even de tijd om stil te staan bij het zwarte goud dat je door de ochtend (of soms ook de nacht) helpt. In het spoor van de boon reis je niet enkel de hele aardbol rond. Je maakt ook kennis met de spelers in de koffieketen, het vakmanschap en de tradities die al eeuwenlang een kopje koffie uniek maken.

Koffie is exotisch

Koffie komt van ver. Dat was vroeger zo en is vandaag niet anders. Dat exotische trekt al eeuwenlang mensen aan. De verwijzing naar het terroir of de ondergrond waarop de koffieplant groeit, is belangrijk. Van oudsher wordt koffie verkocht onder herkomstvermelding. Mokka-, Santos-, Java-koffie waren gekende voorbeelden. Handelsreizigers uit Europa en het Verre Oosten leerden in de zestiende eeuw koffie kennen in de havenstad Mokka in Jemen. Maar de echte oorsprong van koffie lag verder in het verleden en elders op de wereldbol. Wilde varianten van de koffieplant groeiden in Kaffa, een regio in Zuid-Oost-Ethiopië. De plant en de bessen werden er verwerkt in drank en voeding lang voor koffie geliefd raakte in het Midden-Oosten.

Wanneer koffie in de tweede helft van de zeventiende eeuw als drank in Europa opdook, was het vooral de elite die het dronk. Koffie was schaars en duur en dus de ideale drank om rijkdom te etaleren. Bijhorende serviezen deden de rest. Naarmate in de tweede helft van de negentiende eeuw en in de loop van de twintigste eeuw koffie binnen het bereik van de gewone man kwam, refereerden de verpakking en merknaam vaak aan het exotische karakter van de drank. Zakjes, pakjes en blikken deden consumenten dromen van verre bestemmingen.

Vandaag laat koffie zich niet meer opeisen door rang of stand. Iedereen die dat wil, kan gelijk wanneer genieten van een heerlijk tasje. Brazil Catuai, India Jember of Ethiopia Sidama? Koffie brengt nog steeds de wereld in een kopje.

Koffie is vakmanschap

Van bij de plant tot in het kopje ging koffie door de handen van velen. Ook dat veranderde niet doorheen de geschiedenis. Hand in hand met de stijgende invoer van koffie organiseerden de spelers in de keten zich. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw telde de koffiehandel heel wat tussenschakels. Handelaars in ruwe koffie (groene ongebrande koffiebonen) importeerden de koffie en volgden de douaneformaliteiten op. Handelsnaties namen de logistiek in de haven voor hun rekening. De Antwerpse haven vormde de spil van die handel in ons land. En koffiebranders specialiseerden zich in het brandproces.

*Koffieverpakkingen uit de jaren 1920-1970
(Collectie koffiebranderij Stroobants, Diest)*

Lange tijd brandden consumenten thuis zelf koffie. Bij kruideniers gespecialiseerd in koloniale waren werden de bonen uit grote bruine zakken geschept. Thuis werden ze in een pan op een vuur of in een klein trommeltje gebrand. Naarmate koffie meer en meer ingeburgerd raakte en de volumes toenamen, zagen kruideniers en handelaars hun kans om met het branden van de bonen meerwaarde te realiseren. Gebrande koffie werd immers duurder verkocht. Een sector was geboren.

Technologische vernieuwingen speelden in de kaart van de koffiebranders. Het thuisbranden was dan wel makkelijk en goedkoop, de kwaliteit van de koffie liet vaak te wensen over. Branders die zich toelegden op het vak slaagden erin efficiënter te werken en een constante kwaliteit te waarborgen. De jonge koffieverwerkende nijverheid plukte de vruchten van de industrialisering. Eerst met stoommachines en later met elektrische en gasmotoren werden grote branders aangedreven. De meesterbrander kende de kneepjes van het vak en wist het beste in de bonen naar boven te halen. Ook zijn kennis van de koffiebonen, de soorten en smaken, maakte het verschil. Hij wist niet alleen hoe hij de bonen moest branden, maar ook welke melange zijn klanten graag dronken. Koffie kwam vroeger zelden van één soort koffiebonen. Verschillende loten werden vermengd om een constante smaak te garanderen. Vandaag spelen kleinere artisanale koffiebranders de subtiele smaakverschillen tussen koffies graag uit door single origine koffies aan te bieden.

*Manuele koffiebrander voor thuisgebruik. Met een hendel kon dit cilindervormige koffiebrandertje voor thuisgebruik draaien boven een draagbaar kachelkje, ca. 1850-1920.
(Collectie koffiebranderij Stroobants, Diest)*

In de loop van de twintigste eeuw zorgde de professionalisering en mechanisering in de sector voor een daling van het aantal branders. Recent is die tendens gekeerd en schieten ambachtelijke branderijen, vaak gekoppeld aan een koffiebar, opnieuw als paddenstoelen uit de grond.

Koffie is verbinding

Koffie speelt een belangrijke rol in het dagelijkse leven. Het is na water en thee de meest gedronken drank ter wereld. Tradities rond het zetten en drinken van koffie kunnen verschillen. Maar het is de liefde voor een dampend kopje dat velen met elkaar verbindt.

Eeuwenlang betekende koffiezetten handmatig een aantal handelingen uitvoeren. De boon moest verpulverd worden om de aroma's vrij te maken, water werd verhit en op een bepaalde manier opgegoten, en het mengsel werd al dan niet gefilterd. Dat was zo bij koffiezetten op Turkse wijze met een ibrik, naar Italiaans voorbeeld met een Moka Express of bij het opgieten met een Duitse Melitta-filter. Vanaf de jaren 1960 deed in het Westen de automatisering zijn intrede. Allerhande toestellen vergemakkelijkten het leven van het moderne huishouden. Tot koffie werd gezet met één druk op de knop. Toch winnen vandaag opnieuw 'trage technieken' aan populariteit. In Afrika en de Arabische wereld zijn die trage methodes overigens nooit verdwenen.

Ook de momenten waarop en de redenen waarom koffie wordt gedronken kunnen verschillen, maar de eigenschap dat koffie 'verwarmt', letterlijk en figuurlijk, maakt het zeer geliefd. Bij koffiedrinken telt immers naast de inhoud van het kopje ook het gebaar. Bij een kopje koffie nemen mensen de tijd voor een goed gesprek, of ze laten net de stilte helend werken. Nabijheid is soms al genoeg. Wie in zijn eentje koffiedrinkt, weet zich verbonden met de zovelen die wereldwijd geborgenheid vinden in datzelfde kopje.

Branders aan het werk in de koffiebrandery van Delhaize, ca. 1880. (Archief Delhaize)

Promomateriaal voor koffiebranderyen, jaren 1920-1930. (Collectie koffiebrandery Stroobants, Diest)

Femke Paulussen

Greet Draye en Femke Paulussen m.m.v. Piet Stoffelen, *Koffiestories. Een complete koffiageschiedenis van brander tot barista*, Veurne, Uitg. Hannibal books, 2020, 240 blz. (29,95 euro)

Wist u dat er 125 soorten koffie bestaan, dat de wegwerpfilter met een voorgedoseerde hoeveelheid koffie een Belgische uitvinding is die werd geïntroduceerd op de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1958, dat in de Antwerpse haven de grootste voorraad koffie ter wereld wordt gestockeerd of dat de Finnen vandaag de grootste koffiedrinkers zijn met een consumptie van 12 kilo per persoon per jaar? Vóór ik *Koffiestories* las, wist ik dat evenmin.

Het boek vertelt op welke manier "een Afro-Arabische drank een typisch Europees en Amerikaans consumptieproduct" werd en hoe "een exclusieve delicatessie uitgroeide tot een drank die past op elk moment van de dag en voor iedereen".

In *Koffiestories* gaat het over de brede waaier van koffievarianten, maar ook over (de geschiedenis van) koffiehuisen en grand cafés, koffieplantages met slavenarbeid, koffiekannen en koffiefilters, koffiemolens en koffieblikken, koffiekopjes en -serviezen, koffiefilters en koffiepauzes. Het boek vloeide voort uit een erfgoedproject van de Plantentuin in Meise, het Koninklijk Verbond van Koffiebranders, Cera en het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) in Leuven, waaraan de beide auteurs verbonden zijn.

Koffiestories is een geslaagd voorbeeld van wetenschappelijke vulgarisatie: toegankelijk geschreven en met zowel aandacht voor historische trends als informatieve anekdotes. Van het eind vorig jaar uitgebracht boek *Coffeeland. A History* van de Amerikaanse historicus Augustine Sedgewick, dat ik toevallig op het spoor kwam via een enthousiaste recensie in de Nederlandse krant *NRC Handelsblad*, heeft het schrijversduo helaas geen kennis meer kunnen nemen vooraleer zij hun tekst afsloten. De gelijktijdigheid van beide publicaties bewijst echter andermaal hoe koffie een bij uitstek mondiaal product is geworden. Ondertussen is koffie, zeker in de Westerse wereld, bovendien opnieuw 'hip' geworden, zoals de schrijfsters van *Koffiestories* terecht opmerken, een vaststelling die onder andere wordt bevestigd door de 'koffiecafés' die de jongste jaren in alle Vlaamse steden de deuren openen.

Nico Van Campenhout

Nog meer over Koffiestories

De reizende tentoonstelling "*Koffiestories, Een boon voor koffie-erfgoed*", die parallel met het gelijknamige boek werd ontwikkeld, is dit jaar vanaf 21 juni te zien als onderdeel van een overzichtstentoonstelling over koffie in de Plantentuin van Meise (Nieuwelaan 30 in Meise). Deze expo is eveneens volledig online te bekijken op <https://www.koffiestories.be/expo/>. Een 3D visualisatie laat toe om waar en wanneer je wil het hele koffieverhaal door te nemen. Tijdens Erfgoeddag op 25 april kan je de reizende expo bezoeken in het Heilig Hartinstituut in Heverlee (Naamsesteenweg 335 in Heverlee).

Meer vind je op: www.koffiestories.be/nl/activiteiten.

Historische weetjes: wist je dat ...

Joannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus de officiële voornamen zijn van de Duitse componist Mozart (1756-1791). Hij gebruikte echter enkel de twee laatste namen en dan nog in licht aangepast versie. Amadeus is immers de Latijnse versie van de Griekse naam Theophilus.

Historische weetjes: wist je dat ...

Dat Copernicus ook in Leuven bekend was en zijn theorie niet door alle professoren werd afgewezen, zoals doorgaans wordt beweerd. De geniale Leuvense hoogleraar Gemma Frisius (1508-1555), leermeester van o.m. Mercator, volgde het werk van Copernicus al jaren voor de publicatie van Copernicus' boek 'De revolutionibus' (1543). Hij was een der allereerste aanhangers van de Poolse geleerde in de Nederlanden en kende diens werk grondig. Dat bewijzen de talrijke eigenhandige Latijnse glossen (aan-tekeningen) in zijn persoonlijk exemplaar van de eerste druk, bewaard in Leeuwarden en in 2008 te bewonderen op de tentoonstelling gewijd aan Frisius in de Leuvense universiteitsbibliotheek. Ook Mercator bezat een exemplaar van het boek (thans in de Glasgow University Library), even druk van glossen voorzien.

Pairi Daiza in Cambron-Casteau

Omdat we in coronatijd toch wel eens een veilige uitstap wilden maken, kozen we voor de dierentuin Pairi Daiza, gelegen in Cambron-Casteau, niet ver van Ath. In 2018 ontving het park wel twee miljoen bezoekers, maar

dat is vandaag uiteraard heel wat minder: reden om zeker nu een uitstap te wagen. Reserveren is noodzakelijk, want het aantal bezoekers is beperkt. Natuurlijk moesten we geregeld mondkapjes dragen en ook was er dikwijls eenrichtingsverkeer voorzien, wat de omlooptijd aanzienlijk verlengde. We hebben op een dag (van 10u30 tot 16u30) meer dan 10 km gelopen en we hebben echt niet alles gezien.

Wat ons vooral naar deze dierentuin dreef was de site, gevestigd op het voormalige domein van de cisterciënzer abdij van Cambron. Deze abdij werd gesticht omstreeks 1148 vanuit Clairvaux en werkte zich op tot het belangrijkste klooster van Henegouwen. De monniken gingen in de 18de eeuw ook studeren in Leuven, meer bepaald in het Villerscollege (vandaag het Rijkskarchief in de Vaartstraat). Als deze dierentuin bekend staat als een van de mooiste van Europa is dat grotendeels te danken aan de site, gelegen aan de Blanche, een zijrivier van de Dender, en omsloten door een grote kloostermuur (13de eeuw), waarbinnen een golvend terrein is gelegen met veel water- en zelfs rotspartijen.

Van de oude abdij staat onder meer nog deingangspoort overeind, een koetshuis met duiventoren (vandaag kinderboerderij), de abdijs toren (vandaag de arena voor roofvogels), de oude crypte (vandaag verblijf voor vleermuizen), het vroegere kerkhof (vandaag een prachtig plantsoen), een monumentale trap en zelfs een neo-classicistisch kasteel uit 1854 (vandaag aquariumgebouw). Maar sinds de opening van het park in 1994 heeft men niet stilgezeten, want geregeld worden nieuwe gedeeltes geopend met wonderlijke gebouwen, zoals Chinese en Indische tempels, die zo knap gemaakt zijn dat een bezoeker zich echt in verre landen zou wanen.

De oude abdijs toren van Cambron

Het dierenpark heette aanvankelijk Paradisio, maar de naam werd in 2009 gewijzigd in Pairi Daiza, wat "gesloten tuin" zou betekenen (in het Perzisch). Het park is opgebouwd als een "Tuin der werelden" en heeft ondertussen acht werelden ingericht. De eerste is "**Cambron-Abbey**" (rondom de ruïnes van de abdij), vooral

gewijd aan vogels. Dit is het oudste gedeelte, want Paradisio was oorspronkelijk een vogelpark. De tweede wereld werd "**Middle Kingdom**" en is gewijd aan China. De reuzenpanda's zijn hier de voornaamste trekpleister, maar de grote koi-vissen, die je mag aaien, zijn ook niet te versmaden.

De derde wereld heet "**Cambron-by-the-Sea**" en is gelegen aan een meer, waar een vuurtoren fungeert als verblijf voor zeehonden en robben en het kasteel als aquarium. De vierde wereld heet "**Southern Cape**" en is het Australische gedeelte, waar je kangoeroe's, koala's en Tasmaanse duivels kunt bekijken. De dieren hebben dikwijls zoveel ruimte dat je soms lang moet zoeken eer je er een te zien krijgt. Als er dan een opduikt, komen alle mensen op een hoop bijeen om foto's te maken, zodat iedereen zijn mondmasker moet opzetten.

Het kasteel van Cambron is vandaag het aquarium-gebouw.

De vijfde wereld is "**The Land of Origins**", rondom een Afrikaans hutten- en paaldorp, met onder meer giraffen, leeuwen, hyena's, neushoorns en nijlpaarden. Hier zagen we ook nog een oude gestrande walvisvaarder (Mersus Emergo), die dienst doet als verblijf voor reptielen. In de buurt liggen ook enkele nagemaakte vulkanen als biotoop voor gorilla's en eilanden waar andere apensoorten vrij kunnen rondlopen. Zeer indrukwekkend is de zesde wereld, "**The Kingdom of Ganessa**", gericht op Indonesië en Zuidoost-Azië, met verbluffende tempels en paleizen, waarvan de omgeving bevolkt is met waterbuffels, witte tijgers, javaanse panthers, Aziatische olifanten en orang-oetangs uit Sumatra.

Indonesische tempel

De zevende wereld is "**The Land of the Cold**", waar we kennis maken met bizon, rendieren, wapiti's, siberische tijgers, walrussen en ijsberen. Beide laatste kan je ook bezig zien onder water en dat was best heftig. De achtste en laatste wereld is "**The Last Frontier**" en geeft een beeld van Canada met beren, wolven, poema's, damherten, elanden, bevers en zeeleeuwen. In deze buurt zijn ook verschillende hotels met zicht op de dieren, soms zelfs onder water. Wie het allemaal te zwaar wordt, kan de stoomtrein nemen, die het gehele park rondrijdt. Kortom, een park waar niet enkel kinderen maar ook volwassenen hun hart kunnen ophalen. Een ingangsticket kost 33 Euro voor kinderen vanaf drie jaar, 38 Euro voor volwassenen en 36 Euro voor senioren. De parking kost 9 Euro. Het seizoen 2021 opende op 13 februari.

Camino Historici: Kaapstad en de Kaapprovincie (Zuid-Afrika)

*M*omenteel komt Zuid-Afrika vooral op een slechte manier in het nieuws, met de Zuid-Afrikaanse variant van het COVID19-virus. Maar amper twee jaar geleden mocht onze vaste redacteur Goedele Mafrans nog genieten van een (meestal) zonnige roadtrip door dat prachtige land, met als afsluiter: Kaapstad.

Van zodra je de stad binnenrijdt of binnenvliegt, valt je oog op de blikvanger van deze hoofdstad: de Tafelberg. En ik begin dan ook met hét belangrijkste advies voor iedereen wie naar deze boeiende stad wil reizen: van zodra je een heldere dag hebt, moet je al je plannen bijsturen en de tafelberg opgaan! Zelf kreeg ik de tip maar liefst vijf keer voor we Kaapstad bereikten en ik ben zeer blij dat we geluisterd hebben! Wie de 1000 meter hoge berg niet wil beklimmen, kan ook voor de kabelbaan kiezen.

Zicht op Kaapstad vanop de Tafelberg

De meest toeristische wijk van deze multiculturele stad is zonder twijfel het Victoria and Alfred Waterfront. Met de bouw van de haven werd begonnen in 1860 in opdracht van de Britse prins Alfred, tweede zoon van Koningin Victoria. Het eerste bassin werd dan ook naar hem vernoemd en het tweede naar zijn moeder. In de jaren 1980 werd beslist om de hele havenwijk op te knappen, want die kreeg het zwaar te verduren door het aanmeren van vele vrachtschepen en hun bemanning. Je vindt er verschillende winkels, een overdekte markt en lekkere restaurants. Tijdens een wandeling langs de kade passeer je ook een klokkentoren uit 1882 en vier standbeelden op ware grootte van de belangrijkste Zuid-Afrikaanse auteurs van de vrijheid: Nelson Mandela, Desmond Tutu, Elbert Luthuli en F.W. de Klerk.

De haven is tevens de plaats om in te schepen naar Robbeneiland. Dit eiland diende bijna 400 jaar als gevangenis. De bekendste

Robbeneiland

gevangene is Nelson Mandela, die hier van 1964 tot 1982 verbleef, samen met andere anti-apartheidsstrijders, die moesten werken in de kalkmijn op het eiland. Pas in 1991 werd de laatste politieke gevangene er vrij gelaten. De gevangenis zelf sloot in 1996. Tijdens de rondleiding over het eiland bezoek je de gevangenis en zelfs de kamer van Mandela. Met een beetje geluk bots je er ook op enkele pinguïns.

Naast het Waterfront vind je de Bo-kaap, de plaatselijke moslimwijk. De bewoners worden de Cape Malays genoemd. Deze wijk 'boven de Kaap' is vooral opvallend door zijn vele kleurrijke huizen, die aanvankelijk bewoond werden door werknemers van de VOC, de Verenigde Oostindische Compagnie. Doordat er in deze wijk nauwelijks winkels zijn, is het er heerlijk rustig. Wel oppassen voor je waardevolle spullen! Genieten doe je er dus met je ogen en niet met je dure camera ...

Bo-kaap met Tafelberg op de achtergrond

Vlak voorbij Bo-Kaap kom je in het hart van de stad, de City Bowl. Overdag is het de levendigste buurt, na 17u kan je beter naar de Waterfront gaan. Wie op een typische Afrikaanse markt wil terechtkomen, moet afzakken naar Green Market Square. Je vindt er ambachtelijke Afrikaanse voorwerpen, maar ook typische souvenirs. Afdingen is er de boodschap, dus neem de tijd voor een aankoop. Ga er gerust even bij zitten.

Rond het plein staan enkele gebouwen uit het einde van de 19e eeuw. Het interessantste is 'The Old Townhouse', daterend al uit 1755 en dit gebouw kan je ook effectief bezoeken. Aanvankelijk deed het dienst als wachthuis en brandpreventie. Vuur was immers een van de grootste bedreigingen in deze houten stad. In het museum tref je een mooie verzameling aan van Vlaamse en Hollandse meesters uit uit de 17de eeuw. Wie daarna een beetje last heeft van heimwee kan altijd steak in pepersaus met een Duvel gaan eten in het Belgische restaurant Den Anker in de Waterfront.

Old Town House

Via St. George Cathedral en City Hall kan je tot aan het District Six Museum wandelen. Het museum werd opgericht ter nagedachtenis aan de gedwongen verhuizing van 60.000 inwo-

ners van verschillende rassen in District Six tijdens het apartheidsregime in de jaren zeventig van de twintigste eeuw. Het is mogelijk om een Engelstalige rondleiding met een van de oud-bewoners te volgen, zeer boeiend.

Op enkele straten van het District Six Museum pronkt het 'Castle of Good Hope', een militair fort dat diende als verversingspost van de VOC. Voor de bouw ervan werd hout uit het bos van Hout Bay gebruikt, de kalksteen werd gemaakt van schelpen van Robbeneiland. Op de centrale poort staan een kroon en een leeuw, de symbolen van de Nederlanden. Hoewel het een eerder kleine vesting is, is een bezoekje toch de moeite waard. Het fort was tot in de 19e eeuw immers het hart van de kolonie.

Wie genoeg heeft van de drukte van de stad kan een tour boeken of zelf in de auto springen en de rest van het Kaaps schiereiland ontdekken. Via de magnifieke Chapman's Peak Drive rijd je naar Simon's Town en het nabijgelegen Boulders beach en Foxy beach. In dit park woont immers een immense kolonie zwartvoet of Afrikaanse pinguïns. Je auto kan je veilig achterlaten op de parking. Onmiddellijk zal er een bewaker hem komen bewaken. Achteraf betaal je hem zo'n 5 à 10 Rand.

Boulder's beach

Zo'n 10 kilometer zuidelijker begint 'Cape of Good Hope Nature Reserve'. In dit nationaal park kan je tot aan Kaap de Goede Hoop rijden, het meest zuidelijke punt van het schiereiland. Vergis je niet, dit is niet het meest zuidelijk punt van Afrika. Kaap Agulhas ligt een ruime 200 km naar het oosten en is het echte zuidelijkste punt. De eerste Europeaan die de zuidpunt van Afrika rondde, was de Portugees Bartolomeu Dias in 1488. Ook Vasco Da Gama rondde de kaap op zijn tocht van Portugal naar India. Net zoals in elk park of andere drukke plaats kom je hier bavianen tegen. Laat dus eten in de auto achter of bereid je voor op delen.

De echte genieters rijden uiteraard vanuit Kaapstad naar het noorden, naar de Stellenbosche wijnregio. Kies er voor de wijntrein of een hop-on-hop-of-bus en geniet er van verschillende glazen wijn en mooie herinneringen. De plek om een volgende reis naar Zuid-Afrika te plannen want we moeten nog op safari vertrekken!

Goedele Mafrans

In memoriam

*D*rie uitmuntende historici, die afstudeerden in de jaren 1960 en 1970, hebben ons verlaten: Hugo Peeters (1938-2020), Jozef Van Damme (1941-2020) en Dirk Luyckx (1953-1921). De redactie biedt aan familie en vrienden haar oprechte bliken van medeleven aan.

Hugo Peeters (1938-2020)

Op 16 oktober 2020, amper vijf maanden na Gaby Colman (de Gab), is ook Hugo Peeters overleden in het WZC Paradijs te Lier. Ze behoorden beiden tot de lichte historici anno 1957-1961, en reilden en zeilden als goede vrienden door het Leuvense studentenleven.

Hugo Peeters heeft een grote indruk nagelaten, want de redactie ontving heel wat herinneringen voor een In Memoriam. Zijn Leuvense jaren worden verteld door studiegenoten Rik Van Damme, Leo Henkens, Michel Geerts en Raf De Keyser. Nadien werd Hugo Peeters leraar geschiedenis in het Sint-Gummaruscollege in Lier. Daaraan wordt herinnerd door getuigenissen van zijn leerling én opvolger Jan Leyers en bovendien van niemand minder dan oud-leerling en erector Rik Torfs.

Een kritische geest

Leo Henkens zat samen met Hugo Peeters op het historiakot in de Onze-Lieve-Vrouwestraat en heeft hem dus zeer goed gekend. Hij typeert zijn oude vriend als volgt: "Ik heb aan Hugo de tofste herinneringen als de nonchalante Kempenzoon, de Pallieter die zijn Nijlens dialect niet wou ruilen voor het AN, alhoewel hij een overtuigd flamingant was ... Hij was idealist in hart en nieren maar deed daar niet gewichtig over. Hij genoot ervan om iedereen tijdens een discussie op het verkeerde been te zetten. Evenals de Gab had hij een hekel aan blind gezag, strikte reglementen en gedragscodes en het toen algemeen heersende doceren ex cathedra. Wanneer een avondje uit in de Cristal soms uitliep tot in de kleine uurtjes, dan kon je onmogelijk om 8 uur in de les zijn! Hugo kleurde dus regelmatig buiten de lijntjes, maar was absoluut geen losgeslagen zielige losbol, integendeel. Hij was niet alleen goed thuis in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, maar kon ook met brio en kennis van zaken meepraten over de moderne kunst, de machtsverhoudingen in de wereld, de dekolonisatie, de sociale tegenstellingen, enz. Hij kon ook heel begrijpend en bemoedigend zijn; zelfs een vleugje melancholie was hem niet vreemd, vooral wanneer hij wat gedronken had."

Het studentenleven

Prof J. M. De Smet herhaalde in zijn lessen Historische kritiek regelmatig de stelregel: "Du choc des idées jaillit la lumière", soms gevolgd door: "Vive le son du carillon", waarmee hij stelde dat een historicus meerdere bronnen moest raadplegen om zijn onderwerp objectief te kunnen benaderen. Dit was bij Hugo niet in dovemansoren gevallen en het werd de basis van zijn pedagogisch project dat hij later ook als leraar zou ontwikkelen: de debatcultuur! Hugo Peeters en Gaby Colman (de Gab) waren onafscheidelijk. Mede met de hulp van de Gab haalde Hugo Peeters de eindmeet van de kandidaturen. Met de licenties opende zich een zee van tijd omdat de examens van de twee licenties samen moesten afgelegd worden, weliswaar na het indienen van de thesis. Normaal moest er in die tijdspanne hard gewerkt worden aan het proefschrift, maar voor Hugo wenkten er daarnaast ook andere studentikoze avonturen. Om te beginnen werd hij tot praeses verkozen van de Historische Kring. Hij had daar zelf niet om gevraagd, want het was de Gab die zijn kandidatuur had ingediend. Hugo was er de man niet naar om zijn gezag te laten gelden en we kunnen zijn regering gemakshalve een "interregnum" noemen waarbij hij de zaken op hun beloop liet. Maar ... als praeses liet hij zijn kot in de Ravenstraat over aan Michel Geerts en verhuisde hij naar het historiakot in de O.L.Vrouwestraat ... waar hij samen woonde met onder meer de Gab en Leo Henkens. Dat werd het hoofdkwartier van waar heel wat studentikoze expedities vertrokken die meestal eindigden in de Cristal.

Maar op een dag liep het mis. Leo Henkens vertelt: "Toen we beiden op het historiakot woonden, heeft hij op een avond mijn fiets gepikt om op de boemel te gaan ... en hij was hem ergens te velde kwijtgeraakt. Hij was er achteraf zelf het hart van in en ging mee op zoektocht in het centrum, langs de Dijle en diverse politieposten. Tevergeefs ... Marcelle Declercq, die tot onze "intimi" behoorde, kwam Hugo ter hulp met het aanbod dat wij de fiets van haar broer gratis voor niets mochten ophalen in Berchem. Maar hoe kregen we die in Leuven? Hugo is toen met een geleende scooter met mij achterop naar Berchem gereden en ik ben van daar naar Leuven gefietst."

Thesis en eindexamens

Maar ondertussen moest Hugo ook nog aan zijn thesis werken. Veiligheidshalve had hij de klip van de middeleeuwen omzeild en koos hij voor: "Aspecten van de demografische toestand in Lier in de tweede helft van de 18^e eeuw". Dit sociaal geladen thema lag hem beter dan de lotgevallen van heiligen en kanunniken! Zoals te verwachten was kon hij die niet indienen op het einde van de tweede licentie, maar er was meer.

Leo Henkens getuigt: "Hugo had bij 'Smetje' examen Historische kritiek afgelegd en dat was serieus misgelopen. Hij kreeg een vraag voorgeschoteld uit een hoofdstuk waarvan hij het bestaan amper vermoedde en dus het antwoord schuldig bleef. Misschien om hem te helpen (?) stelde de examinerator een tweede vraag uit een onderdeel van dit hoofdstuk. Hugo zou toen briesend geriposteerd hebben: "Professor, als ik u vraag wat een stoel is en u weet het

niet, ga ik u toch ook niet vragen wat een stoelpoot is!!” Een pijnlijk “onvoldoende” was het resultaat zodat hij pas in juli 1963 zijn thesis kon indienen en zijn eindexamens afleggen, samen met Michel Geerts.

In dit verband schreef Michel Geerts een aansluitend verhaal waarin bewezen wordt welke belangrijke rol het toeval kan spelen in een mensenleven: “Die dag ontmoetten wij toevallig elkaar in de Leuvense bib, waar Hugo nog met zijn thesis bezig was. Rond de middag besloten we om samen te gaan eten. In de smalle Schapenstraat reden wij langzaam achter een meisje per fiets. We stopten en vroegen de weg naar de Leuvense Universiteit (!). Samen zijn we dan gaan lunchen in de Thierbrau op de Leuvense Ring, ongeveer tegenover het sportkot. De dag nadien heb ik dat meisje weer ontmoet ... en het jaar daarop in augustus 1963 zijn we getrouwd ...!”

Herinneringen aan leraar Hugo Peeters door Jan Leyers

Ruim twintig jaar geleden leerde ik Hugo kennen. Ik werd gevraagd om hem tijdelijk te vervangen en niet veel later om hem op te volgen als leraar geschiedenis van het Sint-Gummaruscollege van Lier. Hoewel ik ondertussen zelf professioneel een andere weg uit ben gegaan, zal de herinnering aan Hugo me steeds bijblijven. “Het zijn grote voetsporen om in te treden”, kreeg ik als pas afgestudeerd historicus te horen en dat stelde me allesbehalve gerust. Hugo was een beroemdheid in Lier – soms ook wel een beetje berucht – die bekend stond om jongeren te kunnen raken met historische verhalen maar ook om ze te kunnen ontroeren met kunst, een man die als geen ander de gave van het woord bezat. Hugo zelf, die stelde me wel gerust. Hij was er immers trots op dat hij z’n opvolging goed had verzekerd door me al zijn voorbereidingen, jaarplannen en schoolagenda’s van de vorige jaren te bezorgen. Wat concreet betekende ... ik mocht met een wit blad starten. Wel gaf hij me de raad mee: “ge moet de kinderen graag zien”. Achteraf bekeken was dit de mooiste start die ik als jonge leraar kon nemen en de belangrijkste raad die je aan zo iemand kan meegeven, en dat wist Hugo best.

We bleven contact houden, niet te dikwijls, maar in verbondenheid, meestal telefonisch. Zo belde hij me ooit 'ns op om fier te kunnen zeggen dat een oud-leerling van hem op bezoek was geweest en zei: “Uw opvolger zegt over August Borms helemaal het tegenovergestelde van u!”. Blijkbaar was er thuis een discussie geweest tussen vader en zoon over het martelaarschap van deze flamingant... en zoonlief was mijn oud-leerling. Hugo genoot ervan, vooral omdat we er een andere mening op nahielden: in discussie gaan en het vooral oneens kunnen zijn, dat vond Hugo geweldig. “Ge zijt een waardig opvolger”, grapte hij dan, en bij zichzelf zal hij ongetwijfeld gedacht hebben: “maar ik had het toch bij het rechte eind”.

Hugo dacht na over de dingen. Ontwikkelingen in de wereld zoals armoede en oorlogen maar ook politieke verschuivingen baarden hem zorgen, vooral vanuit een onmacht om er iets aan te kunnen doen maar misschien ook om als een soort Cassandra onheil ruim op voorhand voorspeld te hebben.

Herinneringen aan oud-leraar Hugo Peeters door Rik Torfs

Mijn favoriete oud-leraar geschiedenis was Hugo Peeters. Hij leerde mij machthebbers wantrouwen en te kiezen voor het onverwachte, waarvoor ik hem eeuwig dankbaar blijf. In de hedendaagse zin van het woord was hij niet voorbeeldig. Zonder meteen een massamoordenaar te zijn, rookte hij weleens tijdens een mondeling examen. Toen bij hem thuis een biersteker een indrukwekkende bestelling kwam leveren, schrok die. Hij had verwacht niet bij een particulier, maar bij een café terecht te komen.

Hugo volgde geen leerplannen omdat hij de kunst verstond ze niet te kennen. Nooit verzocht hij om stilte in de klas. Ze viel wanneer hij sprak, ook als hij onzin vertelde of met ons in discussie ging. Hij schuwde de provocatie niet, braafheid zag hij terecht als een genetische afwijking of als stil verraad. Maar zijn anarchie was zacht en het lot van zijn leerlingen liet hem nooit onberoerd. Hij was geen heilige, wat het hem in mijn ogen een beetje maakte.

Afscheid

Michel Geerts: Ik wou Hugo nog een bezoek brengen in het WZC in Lier en schreef hem via de sociale assistente de volgende brief: "Het ligt in mijn bedoeling als de corona-maatregelen wat versoepeld zijn, je eens te komen opzoeken om wat bij te praten. We kennen immers mekaar van in 1957 toen we samen onze studies Geschiedenis aan de KUL hebben aangevat. We hebben mekaar dus heel wat te vertellen." Hugo heeft op die mail niet meer gereageerd en ik kan veronderstellen dat hij daartoe niet meer in staat was. En zo is het ook verlopen, want ten gevolge van zijn slepende ziekte is Hugo in coma gegaan ... en in stilte weggeleden.

Jan Leyers: De laatste jaren van z'n leven bracht Hugo door in een RVT. Hij belde me enkele weken voor z'n overlijden nog op: "het gaat niet goed met mij". Hij wilde nog afscheid nemen van mij en van z'n favoriete oud-leerling Rik Torfs. Beiden hebben we dit nog mogen doen. Sindsdien weten we wie in ieder gesprek onvermijdelijk aan bod komt en zoals het hoort zullen we het er zelden roerend over eens zijn. Hugo zou dat heel goed vinden.

Rik Torfs: Ik zag hem drie weken geleden in het RVT. Voor het laatst. Het was zijn verjaardag. Naast zijn fauteuil stond een bescheiden glaasje witte wijn. Ik beloofde hem dat onrecht te vergelden en terug te komen met een fles dure bourgogne. Of dat goed was voor hem? "Dat hangt van jou af", zei hij. "Als je nog eens komt, dan heel graag." Maar ik kwam niet meer ... Ik gaf hem bij het afscheid mijn laatste boek 'De kerk is fantastisch'. Ik bezwoer hem het uit het hoofd te leren, zijn ogen tintelden. Hij heeft nog in het boek gelezen, weliswaar maar tien bladzijden. Het is een detail dat mij zo diep ontroert, dat ik deze herinnering niet met droge ogen af kan sluiten.

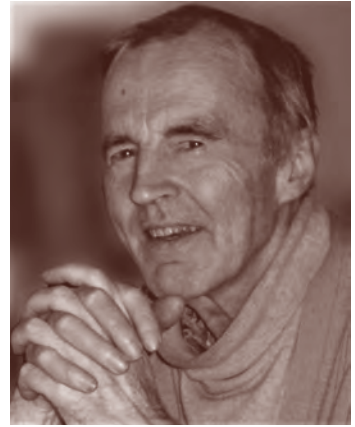
Rik Van Damme, Leo Henkens, Michel Geerts, Raf De Keyser, Jan Leyers en Rik Torfs.

Jozef Van Damme (1941-2020)

Jozef Van Damme is geboren in Torhout op 16 maart 1941 en overleden in Brugge op 14 november 2020. Hij groeide op in een groot gezin met acht kinderen, Jozef was op één na de oudste. Vader was onderwijzer in Torhout; moeder afwisselend onderwijzeres en huisvrouw. Het was een gezin waarin woord en muziek hoog werden gewaardeerd; de grote tuin die veel handarbeid vroeg, zorgde voor evenwicht.

Als knappe leerling volgde Jozef in het Sint-Jozefs-college in Torhout de richting Grieks-Latijn waar hij in de zesde Latijnse als één van twee primussen uitkwam. Medeleerlingen herinneren hem als eerder stil, maar op een onverwacht moment ook heel spits en "to the point", met een grote intelligentie "die voor velen waarschijnlijk verborgen bleef". Zijn muzikaal talent vond zijn weg in het collegekoor en in een opleiding piano aan de Torhoutse muziekacademie. vervolgens ging het naar Leuven waar Jozef in de jaren 1960-1964 geschiedenis studeerde, een studiekeuze die hem als gegoten zat. Jozef was een historicus pur sang, die steeds ruimte gaf aan historische reflectie in de manier waarop hij in het leven stond.

Reflecteren deed hij ook over wie hij was, vooral toen duidelijk werd dat hij anders was dan wat zijn omgeving van hem verwachtte. Deze mentale zwaarte speelde Jozef ook parten bij het afwerken van zijn licentiaatsverhandeling, een uitstekend werkstuk dat pas in 1967 af was, Adolf van Kleef en van Mark, heer van Ravenstein in dienst van de Bourgondische politiek. Dat Adolf (1425-1492) ook heer van Wijndale (bij Torhout) was en er het kasteel uitbouwde tot een luxueus buitenverblijf, zal in de keuze van het onderwerp zeker hebben mee gespeeld. Prof. dr. Jan Van Houtte was zijn promotor; steun voor zijn onderzoek vond hij ook in de Sint-Pietersabdij in Steenbrugge bij abt Eligius Deckers en in abdij Zevenkerken in Sint-Andries bij dom Nicolas Huyghebaert.

Tijdens zijn Leuvense studentenjaren nam Jozef deel aan een wedstrijd die een wereldreis opleverde. Vader, moeder en de acht kinderen, tussen 7 en 21 jaar oud, reisden in 1962 een goede maand op kosten van Planta in eerste klasse (vluchten en hotels) het noordelijk halfrond rond, en bezochten onder meer de Niagara Falls, San Francisco, Tokyo, Hong Kong, Calcutta, de streek rond New Delhi en Istanbul. Deze reis vond een brede weerklank op het thuisfront en betekende voor gans het gezin een onvergetelijke ervaring en een blijvende bron van inspiratie.

Jozefs beroepsloopbaan voltrok zich als ambtenaar bij het Ministerie van Financiën. Intussen bleef hij rusteloos op zoek gaan, naar wat er zich in zijn hoofd voltrok, en, als historicus, naar het verleden. Zo werd hij de feilloze chroniqueur van zijn familie, een grote familie. Zijn

vader was immers de jongste zoon uit een boerengezin met elf kinderen, waarvan velen een hofstede hadden gevonden ver weg, in Wallonië, Artesië of zelfs Zuid-Frankrijk. Ook de pelgrimsroute naar het graf van Sint-Jacob in Compostela bleef hem levenslang fascineren. Zelf stapte hij de route in twee etappes, in 1990 en in 1994, wat zorgde voor blijvende vriendschappen en een dichte betrokkenheid bij het in 1985 opgerichte Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela.

Leuven bleef voor Jozef een baken. Hij kwam vaak in het Leuvense, op bezoek bij zijn zus Lut (getrouwd met Luc Schaerlaekens) en bij zijn broers Marc en Jan (getrouwd met Goedele Buysse). Jan was hoogleraar pedagogische wetenschappen aan de universiteit en Jozefs compagnon de route; hij nam onder meer Jozefs wens ter harte om een laatste rustplaats te vinden op de begraafplaats bij de Parkabdij. Afscheid nemen van Jozef gebeurde op 4 december 2020 met de familie in een intieme en hartverwarmende dienst in de abdijkerk van het Park; Marcel Cloet, een vriend van de familie, ging voor.

*Ludo Vandamme, achterneef van Jozef⁽¹⁾
wetenschappelijk medewerker Openbare Bibliotheek Brugge*

Dirk Luyckx (1953-2021)

Op 26 januari 2021 ontviel ons Dirk Luyckx die in 1971-75 in Leuven geschiedenis studeerde, en de vader is van Joost Luyckx die hetzelfde deed in 2003-07. Dirk, geboren op 6 juni 1953, groeide op in Broechem, waar zijn vader onderwijzer was en als heemkundige belangstelling voor geschiedenis wekte bij zijn zoon. In het college van Lier volgde Dirk de Latijn-Griekse humaniora. De eerstejaars in Leuven stonden destijds onder de hoede van monitor Michel Cloet, de latere hoogleraar, die over Dirk noteerde: "Diep-doordringende studie". Dat beloofde!

In die jaren van "de strijd voor Leuven-Vlaams", was Dirk een van de vele studenten die een licentiaatsverhandeling wilden schrijven over de Vlaamse beweging. Dat werd Adolf Pauwels (1864-1902) en de Vlaamse Volkspartij. Flamingantisme en democratie in het arrondissement Antwerpen. Pauwels was de collegeleerling en student die, na de voortijdige poging van Albrecht Rodenbach, er in 1882-87 in slaagde een echte beweging te organiseren van

(1) Met dank aan Jan Van Damme en Lut Van Damme, broer en zus van Jozef, voor het uitwisselen van info en voor het bijwerken van deze tekst.

katholieke scholieren en studenten, die een stuwende rol zou spelen in de Vlaamse beweging. Als advocaat hielp hij daarna een vernederlandsing van de rechtspleging afdwingen, en hij was wegbereider en jarenlang bezieler van een Vlaamse Volkspartij van Daensistische signatuur in Antwerpen en de Kempen.

Leraren geschiedenis waren een schaars en begeerd goed in de tijd van Dirks afstuderen. Hij kon onmiddellijk aan de slag in het Sint-Jozefinstituut te Herentals, en zou er 35 jaar blijven. Na zijn huwelijk met Chris Voet vestigde het echtpaar zich in het nabije Itegem, waar ze een dochter Karen kregen in 1981 en zoon Joost in 1985. Dirks oud-leerlingen herinneren zich hem als een gepassioneerde leerkracht die hen wilde warm maken voor de geschiedenis, die meeslepend kon vertellen, en die zijn schouders zette onder schoolexcursies naar Amsterdam en de Romereizen, die hij gidste. Ook met zijn gezin trouwens werd hij een verwoed Italië-reiziger.

Hij bleef een geëngageerd historisch onderzoeker. Zijn licentiaatsverhandeling werd in 1977 bekroond met de Priester-Daensprijs, en hij bewerkte ze voor een integrale uitgave in deel LXXV van de reeks *Standen en Landen*; eigenlijk een boek van 169 bladzijden. Hij leverde enkele lemma's aan de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* en vatte een studie aan over Adelfons Henderickx, die de naaste medewerker van Pauwels was geweest in de scholieren- en studentenbeweging en later volksvertegenwoordiger werd. In artikelen in *Wetenschappelijke Tijdingen* beschreef Dirk hoe Henderickx in 1914-16 opschoof naar het activisme.

Maar ziekte belette hem zijn opzoekingen voort te zetten en vanaf 2007 zelfs om voltijds leraar te blijven. In 2009 moest hij in het onderwijs vervroegd op rust. Hij bleef tot aan zijn overlijden actief in de kerkraad van Sint-Guibertus-Itegem en trok er zich daar onder meer de restauratie van een schilderij aan. Het verheugde hem dat een van zijn kinderen voor de studie van de geschiedenis koos, en daarna voor een wetenschappelijke loopbaan. Die bracht Joost in 2011 als doctoraatsbursaal in de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, en na een omzwerfing als docent aan de universiteiten van Hasselt en Nijmegen, in 2018 opnieuw naar Leuven als postdoctoraal onderzoeker in dezelfde faculteit. Dirk en Chris zullen daar fier over geweest zijn.

Lode Wils

De redactie vernam zopas het overlijden van historicus Jos Linclau (1936-2021). Hij overleed op 3 maart 2021 in Halle. We komen hier later op terug. De redactie biedt alvast aan familie en vrienden haar oprechte bliken van deelneming aan.

Historische films uit 2020

Zoals elk jaar bezorgt Herbert Verreth een overzicht van historische films, deze keer uitgebracht in 2020. Omdat de Leuvense bioscopen wegens corona lange tijd dicht bleven, is de oogst maar mager (27 films), reden waarom we ze voor één keer allemaal vermelden. Hij merkte op dat het historisch perspectief van de filmmakers beperkt bleef tot de 19e en de 20e eeuw en besluit filosofisch: "Misschien moet ik me toch ooit een televisie kopen zodat ik de talrijke historische series die tegenwoordig gemaakt worden, beter kan volgen". Dat belooft voor later!

NB. Het aantal sterren is een persoonlijke appreciatie van Herbert Verreth (0 ★ is rotzooi, 2 ★ is middelmatig, 3 ★ is goed, 4 ★ is schitterend). De oudere afleveringen van dit overzicht zijn te downloaden op: <https://bib.kuleuven.be/artes/films-in-de-oudheid/>.

De 19e eeuw

Dolittle (2020 – USA) – 101 min. – 3 ★ – Reg.: Gaghan, Stephen – Act.: Downey, Robert Jr.; Banderas, Antonio; Sheen, Michael – Bewerking van Lofting, Hugh, Doctor Dolittle (1920-1952) (reeks kinderboeken)

England en Latijns-Amerika, ca. 1837-1840. Dr. John Dolittle, die geleerd heeft met de dieren te praten, gaat op zoek naar een tegengif om de jonge koningin Victoria te redden die vergiftigd is door enkele hovelingen. Het verhaal stelt niet veel voor, maar de film is met momenten best grappig.

The personal history of David Copperfield (2019 – UK/USA) – 119 min. – 3 ★ – Reg.: Iannucci, Armando – Act.: Patel, Dev; Laurie, Hugh; Swinton, Tilda – Bewerking van Dickens, Charles, David Copperfield (1849-1850) (roman)

England, ca. 1840-1860. Het veelbewogen leven van David Copperfield, van zijn geboorte tot de publicatie van zijn succesrijke boek waarin hij de vele kleurrijke figuren beschrijft die hij in de loop der jaren ontmoette.

Før frost [**Before the frost**] (2018 – DK) – 104 min. – 3 ★ – Reg.: Noer, Michael – Act.: Christensen, Jesper; Rosager, Clara

Denemarken, midden 19e eeuw (?). De arme boer Jens Mosegård verplicht zijn dochter Signe om te huwen met de rijke Zweed Gustav, zodat hij zelf een rustige oude dag kan hebben, maar hij beseft uiteindelijk dat hij zijn ziel (figuurlijk) aan de duivel verkocht heeft.

Little women (2019 – USA) – 135 min. – 2,5 ★ – Reg.: Gerwig, Greta – Act.: Ronan, Saoirse; Watson, Emma; Pugh, Florence – Bewerking van Alcott, Louisa May, Little women (1868) (roman)

Concord, Massachussets, USA, ca. 1861-1868. De jonge zussen Meg, Jo, Amy en Beth March

hebben het niet gemakkelijk terwijl hun vader in de oorlog vecht, maar proberen toch iets van hun leven te maken. Dat is niet simpel in een mannenwereld, waar de enige carrière voor een vrouw erin bestaat een rijke man te huwen.

Antebellum (2020 – USA) – 105 min. – 3 ★ – Reg.: Bush, Gerard; Renz, Christopher – Act.: Monáe, Janelle; Lange, Eric

Georgetown, Louisiana, USA, 1863. Hoogopgeleide zwarten worden als slaven mishandeld op een zuiderse plantage, maar geleidelijk aan wordt het voor de kijker duidelijk dat niets is wat het lijkt.

True history of the Kelly gang (2019 – AUS/UK/F) – 124 min. – 2,5 ★ – Reg.: Kurzel, Justin – Act.: MacKay, George; Davis, Essie; Crowe, Russell – Bewerking van Carey, Peter, True history of the Kelly gang (2000) (roman)

Australia, 1867-1880. Edward/Ned Kelly (1854-1880), geboren in een arme Ierse familie in de woestijn van Van Diemensland, richt een bende op om de Engelse overheid te bevechten. Hij wordt uiteindelijk gepakt en geëxecuteerd.

Pinocchio (2019 – I/F) – 120 min. – 2,5 ★ – Reg.: Garrone, Matteo – Act.: Ielapi, Federico; Benigni, Roberto – Bewerking van Collodi, Carlo, Le avventure di Pinocchio (1883) (roman)

Italia, ca. 1880 (?). Pinocchio, de tot leven gekomen houten pop die door de arme Geppetto uit een magisch blok hout werd gesneden, zwerft door een harde, maar tegelijk sprookjesachtige wereld, waar sprekende dieren en mensen die half dier zijn, heel normaal blijken. Mooie decors en kostuums, maar ik bleef qua verhaal en sfeer toch een beetje op mijn honger zitten.

The lighthouse (2019 – CDN/USA) – Zwart-wit – 109 min. – 2,5 ★ – Reg.: Eggers, Robert – Act.: Pattinson, Robert; Dafoe, Willem; Karaman, Valeriia

New England, USA, ca. 1890 (?). Een jongere en een oudere man moeten een vuurtoren onderhouden op een verlaten rots in de zee. Ze komen niet goed met elkaar overeen en wanneer een storm hun verblijf verlengt, ontspoord de situatie grondig.

De eerste wereldoorlog

1917 (2019 – UK/USA) – 119 min. – 3 ★ – Reg.: Mendes, Sam – Act.: Chapman, Dean-Charles; MacKay, George; Firth, Colin; Cumberbatch, Benedict

Écoust, France, 1917. De twee Britse 'lance corporals' Tom Blake en Will Schofield worden in allerijl door de Duitse linies gestuurd om een legereenheid te waarschuwen die de volgende morgen in een Duitse valstrik terecht gaat komen. De film werd overal in de pers bejubeld, maar zelf was ik niet speciaal onder de indruk.

De tweede wereldoorlog en de jaren '40

The painted bird (2019 – CZ/SK/UKR) – Zwart-wit – 169 min. – 2,5 ★ – Reg.: Marhoul,

Václav – Act.: Kotlár, Petr; Sunevic, Nina; Kier, Udo; Skarsgård, Stellan; Keitel, Harvey; Sands, Julian – *Bewerking van Kosiński, Jerzy, The painted bird (1965) (roman)*

Centraal- en Oost-Europa, ca. 1943-1945. De Joodse jongen Joska zwerft door een arm en achterlijk platteland waar de mensen die hij tegenkomt, allemaal geobsedeerd zijn door geweld en seks. Wanneer men bij een vogel de vleugels verft en hem vervolgens loslaat, wordt hij door zijn soortgenoten aangevallen en gedood...

Dylda [Beanpole] (2019 – SU) – 130 min. – 2,5 ★ – Reg.: Balagov, Kantemir – Act.: Miroshnichenko, Viktoria; Perelygina, Vasilisa – *Bewerking van Alexievich, Svetlana, U voyny ne zhenskoe litso / The unwomanly face of war (1983 > 1985) (non-fictie)*

Een verwoest Leningrad, Rusland, 1945-1946. Na de oorlog werken de jonge vrouwen Iya Sergueeva (alias Bonestaak, omdat ze zo groot is) en Masha in moeilijke omstandigheden in een hospitaal.

The secret garden (2020 – USA) – 109 min. – 3,5 ★ – Reg.: Munden, Marc – Act.: Egerickx, Dixie; Firth, Colin – *Bewerking van Hodgson Burnett, Frances, The secret garden (1911) (kinderboek)*

England, 1947. Voor deze nieuwe bewerking van het bekende kinderboek is de setting verplaatst naar 1947, wanneer de jonge, maar verwende Mary in India haar ouders verliest. Ze wordt op de troosteloze 'moors' van Yorkshire opgevangen door haar oom Archibald, die de dood van zijn eigen vrouw niet verwerkt krijgt en die zijn zieke zoon Colin verwaarloost. De magische tuin die Mary vindt, verborgen achter een hoge muur, brengt terug kleur in hun leven.

De jaren '60 en '70

Shirley (2020 – USA) – 107 min. – 2 ★ – Reg.: Decker, Josephine – Act.: Moss, Elisabeth; Young, Odessa; Stuhlbarg, Michael – *Bewerking van Scarf Merrell, Susan, Shirley (2014) (roman)*

Bennington, Vermont, USA, 1964-1965. Het jonge koppel Rose en Fred Nemser gaan inwonen bij de schrijfster Shirley Jackson (1916-1965) en haar man professor Stanley Edgar Hyman (1919-1970), allebei exentrieke persoonlijkheden. Hun co-habitatie gaat echter niet over rozen.

Judy (2019 – UK) – 118 min. – 3 ★ – Reg.: Goold, Rupert – Act.: Zellweger, Renée; Buckley, Jessie – *Bewerking van Quilter, Peter, End of the rainbow (2005) (musical)*

London, England 1968-1969. De laatste reeks optredens van actrice en zangeres Judy Garland/Frances Gumm (1922-1969) met flash backs naar haar jeugd, toen ze rond 1938 als kindsterretje 'The wizard of Oz' draaide. Haar verslaving aan alcohol en medicatie zorgt ervoor dat haar show niet altijd vlekkeloos verloopt.

Misbehaviour (2020 – UK/F) – 106 min. – 3,5 ★ – Reg.: Lowthorpe, Philippa – Act.: Knightley, Keira; Mbatha-Raw, Gugu; Buckley, Jessie

London, England, 1970. Sally Alexander (°1943) en de 'Women Liberation Movement' protesteren tegen de Miss World wedstrijd van 1970, een actie die wereldwijd de krantenkoppen haalt.

Escape from Pretoria (2019 – AUS/UK) – 106 min. – 0,5 ★ – Reg.: Annan, Francis – Act.: Radcliffe, Daniel; Hart, Ian – Bewerking van Jenkin, Tim, *Escape from Pretoria* (1987) (non-fictie) *Pretoria, South Africa, 1978-1979. Timothy Peter Jenkin (°1948) en Stephen Lee (°ca. 1951), ANC activisten tegen apartheid,*

worden gearresteerd en veroordeeld, maar slagen erin uit de gevangenis te ontsnappen. De politieke setting is herleid tot een minimum en wat overblijft is een behoorlijk vervelende ont-snappingsfilm.

De jaren '80 tot nu

Il traditore (2019 – I/BR/F/D) – 145 min. – 3 ★ – Reg.: Bellocchio, Marco – Act.: Favino, Pierfrancesco; Lo Cascio, Luigi

Italia en Brazil, 1980 tot 2000. De lagere maffia leider Tommaso Buscetta alias Don Masino (1928-2000) vlucht weg voor een bendenoorlog. Wanneer hij toch gearresteerd wordt, is hij bereid de Italiaanse rechter Giovanni Falcone (1939-1992) van voldoende belastende informatie te voorzien zodat in 1986 het eerste grote maffia-proces kan plaatsvinden.

Été 85 (2020 – F/B) – 100 min. – 3 ★ – Reg.: Ozon, François – Act.: Lefebvre, Félix; Voisin, Benjamin – Bewerking van Chambers, Aidan, *Dance on my grave* (1982) (roman) *Normandie, France, 1985. De 16-jarige Alexis Robin wordt verliefd op de 18-jarige David Gorman, maar David sterft in een motorongeluk.*

Beol-sae [House of hummingbird] (2018 – ROK) – 138 min. – 2,5 ★ – Reg.: Bora Kim – Act.: Jih-hu Park; Sae-byeok Kim

Seoul, Zuid-Korea, 1994. De 14-jarige Eunhee Kim leeft in een harde wereld zonder veel liefde van haar familie of leeftijdgenoten. Ze zoekt contact met haar leerkracht de jonge vrouw Youngji, maar die sterft bij de instorting van de Seongsu brug op 21 oktober 1994.

Burden (2018 – USA) – 117 min. – 3 ★ – Reg.: Heckler, Andrea – Act.: Hedlund, Garrett; Whitaker, Forest; Riseborough, Andrea

Laurens, South Carolina, USA, 1996. Michael/Mike Burden is een belangrijk lid van de lokale KKK afdeling die in het arme stadje het 'Redneck KKK museum' opent. Wanneer hij verliefd wordt op Judy, verlaat hij zijn vroegere vrienden, die hem nu op alle manieren willen kraken, maar hij wordt in bescherming genomen door de zwarte dominee David Kennedy.

Richard Jewell (2019 – USA) – 131 min. – 3 ★ – Reg.: Eastwood, Clint – Act.: Hauser, Paul; Walter, Sam; Rockwell, Sam; Bates, Kathy – *Bewerking van Brenner, Marie, American nightmare. The balad of Richard Jewell* (1997) (Vanity Fair artikel) en van Alexander, Kent – *Salwen, Kevin, The suspect. An Olympic bombing, the FBI, the media, and Richard Jewell, the man caught in the middle* (2019) (non-fictie)

Atlanta, Georgia, USA, 1996. De naïeve en overijverige Richard Jewell (1962-2007) werkt bij de beveiliging van de Olympische Spelen. Wanneer hij een bom vindt, is hij even een held, maar dan wordt hij er in de media valselijk van beschuldigd om zelf de bommenlegger te zijn geweest.

The racer (2020 – IRL/L/B) – 95 min. – 3 ★ – Reg.: Walsh, J. Kieron – Act.: Talpe, Louis; Simoni, Matteo

Ierland, 1998. De Vlaamse wielrenner Dominic Chabol gebruikt EPO en andere drugs, maar heeft ook persoonlijke problemen, die allemaal naar boven komen tijdens de start van de Tour de France in Dublin.

Dark waters (2019 – USA) – 126 min. – 3,5 ★ – Reg.: Haynes, Todd – Act.: Ruffalo, Mark; Hathaway, Anne; Robbins, Tim – *Bewerking van Rich, Nathaniel, The lawyer who became DuPont's worst nightmare* (2016) (New York Time artikel)

Parkersburg, West Virginia, 1998-2015. Het chemisch bedrijf DuPont stort toxische materiaal in de rivier naast het dorpje, zodat mensen en dieren sterven aan kanker. De advocaat Robert Bilott (°1965) onderzoekt de zaak, waaruit blijkt dat het bedrijf al sinds 1962 weet dat alle teflon toepassingen die het produceert, giftig zijn. Hij wint een proces, maar het bedrijf slaagt erin alle verdere juridische stappen op de lange baan te schuiven.

Official secrets (2019 – UK/USA) – 112 min. – 4 ★ – Reg.: Hood, Gavin – Act.: Knightley, Keira; Smith, Matt; Ifans, Rhys; Fiennes, Ralph – *Bewerking van Mitchell, Marcia, The spy who tried to stop a war. Katharine Gun and the secret plot to sanction the Iraq invasion, 2008* (non-fictie)

London en Cheltenham, England, 2003-3004. Katharine Gun (°1974) werkt als vertaler Mandarijns bij de Britse geheime dienst. In januari 2003 willen Tony Blair en George Bush de wereld overtuigen om Iraq binnen te vallen, en daarvoor zijn ze bereid enkele UN vertegenwoordigers te chanteren. Wanneer Gun een document daarover in handen krijgt, lekt ze dit naar de anti-oorlog beweging. De oorlog in Iraq is ondertussen toch begonnen, zonder steun van de UN. Gun wordt aangeklaagd, maar uiteindelijk vrijgelaten omdat men alles in de doofpot wil stoppen.

Bombshell (2019 – USA/CDN) – 109 min. – 3 ★ – Reg.: Roach, Jay – Act.: Theron, Charlize; Kidman, Nicole; Robbie, Margot; Lithgow, John
New York, USA, 2015-2016. Het begin van de me too-beweging. Roger Ailes (1940-2017), CEO van Fox News, wordt door Gretchen Carlson, een van zijn televisie presentatrices, beschuldigd van seksuele intimidatie. Pas langzaam aan durven ook vele andere vrouwen in het bedrijf haar verhaal te bevestigen.

Nabije toekomst

Little Joe (2019 – AU/UK/D) – 105 min. – 3 ★ – Reg.: Hausner, Jessica – Act.: Beecham, Emily; Whishaw, Ben
England. Het bedrijf Planthouse Biotechnologies ontwerpt een plant (die 'Little Joe' genoemd wordt naar de zoon van de betrokken bio-ingenieur), waarvan de geur mensen gelukkig moet maken. De plant muteert echter, zodat de mensen die de pollen van de plant inademen, nog maar één doel in hun leven overhouden: ervoor te zorgen dat de plant het goed stelt en zich verder kan voortplanten.

Greenland (2020 – USA/UK) – 119 min. – 3 ★ – Reg.: Waugh, Ric Roman – Act.: Butler, Gerard; Baccarin, Morena; Denman, David
USA. De komeet Clarke komt de atmosfeer van de aarde binnen, en brokstukken ervan vernietigen steden en continenten. De familie Garrity probeert te vluchten naar een Amerikaanse basis op Groenland, die geacht wordt veilig te zijn. Ondertussen is de maatschappij volledig ingestort omdat iedereen in volle paniek alleen maar aan zijn eigen redding denkt.

Herbert.Verreth@kuleuven.be

Historische weetjes: wist je dat ...

De grote pestepidemie volgens astrologen voorspeld was. Voorjaar 1345 was er een drievoudige conjunctie Mars-Jupiter en dan Mars-Saturnus gevolgd door een "grote conjunctie" Jupiter-Saturnus met daar dan bovenop nog eens een maansverduistering, allemaal kort voor de voorjaarsequinox (waarvan de paasdatum wordt afgeleid). Dit voorspelde mogelijke langdurige hongersnood, & ingrijpende politieke veranderingen. Drie jaar later, in 1348, brak de Zwarte Dood uit. Zie je wel, zeiden de astrologen.

Goed gezien

In het Leopoldpark in Oostende staat een standbeeld van een hond met honden als omstaanders. Het dateert van de triënnale Beaufort aan zee uit 2018, maar het werd ondertussen door de stad Oostende aangekocht. Officieel gaat het om Jack (een jack russell terriër), die tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Engelsen aan het front bij leper werd ingezet. Maar omdat de artiest, Guillaume Bijl, het werk "Sorry" noemde, zit er vast meer achter. Hij verwijst allicht naar de recente beeldenstorm van gevallen helden, zoals Leopold II, naar wie overigens het Leopoldpark is genoemd.

Afzender:
Vereniging Historici Lovanienses
Patrijzenlaan 12/502
3010 Kessel-Lo

PB-PP | P708841
BELGIE(N)-BELGIQUE

Verkeerd adres?

Stuur ons, indien bekend, de juiste adresgegevens door van deze afgestudeerde.
Hartelijk bedankt!

Vereniging Historici Lovanienses
Patrijzenlaan 12/502
B-3010 Kessel-Lo
E-mail: info@vhl-alumni.be
Website: www.vhl-alumni.be